С. Черкасенко.

В СТАРІМ ГНІЗДІ.

ДРАМАТИЧНИЙ НАРИС

в 4-х діях.

ПОЛТАВА.

Елект. друкарня Ф. Шіндлера, Кузнецька вул., свій буд.

1 9 0 7.

Дієві люди:

Гробачевський, Іполіт Миколаєвич, 50 літ, ще чорнявий, високий чоловік, з чорною невеличкою борідкою, з чорними палкими очима, котрими він повсякчасно грає в розмовах з жінками. Зодягнений завжди бездоганно. Рухи нервові. Він кагжтан в одставці.

Вікторія Францовна, його жінка, 48 літ, тілиста пані, з сонливим, покірним поглядом.

Всеволод, 27 літ, помішник начальника станції.

Ольга, 22 літ, русява панночка з журним поглядом, з негарним, але сімпатичним обличчям.

Серж, 18 літ., схожий на б.ітька; розпутник, зайдиголова.

Ліна, 23 літ., жінка Всеволодова, чорнява, повновида молодиця, зодягнена завжди занадто пишно й одкрито; особа лехкодумна, безпечна, ексцентрична.

Микола Лукич, 80 літ., старий лисий дід, батько Гро-бачевського, полковник в одставці; з червоним носом, з бурцями; ходить підпираючись костурем, волочить тонкі, худі ноги у нічних пантофлях. Зодягнений завжди в засмальцьований халат. У його безглуздий помутнілий погляд і одвисла нижня челюсть.

Творогин, 50 літ, товстенький жвавий панок з воєнних.

Шах, 30 літ, молодий поміщик.

Ильєнко, Платон Платонович, 45 літ, учитель гімназії.

Тетяна Михайлівна, 43 літ, його жінка.

Дуся, 20 літ, вродлива білява панночка з пиш ним волоссям.

Євген, 17 літ, гімназист останнього класа.

Леонид, 25 літ, брат Платона Платоновича, студент.

Іван, молодий лакей.

Маруся, вродлива покойовка.

Гаврило, старший робітник.

Гнат, дід-сторож. . Ганна, покритка.

Горпина, 35 літ, кухарка у Ильєнків.

Перші три дії—в маєтку Тробачевського, над Дніпром; остання—на дачі Ильєнків, по другий бік Дніпра, Діється в наші часи.

Дія перша.

Кінець червня. Ранок, їдальня в домі Тробачевського, простора кімната, обклеєна темними тпалєрами. Посередині великий розкладний стіл; над ним з стелі спускається лямпа. За столом, коло задньої стіни, старий оріховий буфет. Коло лівої стіни канапа. Праворуч—двері на веранду, ліворуч—в вітальню; в задній стіні, з правого боку—в

передню.

Коли завіса піднімається, Микола Лукич входить з вітальні, озирається, нишком підходить до буфета, тихенько одчиняє його, тремтячими руками достає графина з горілкою, наливає велику чарку, знов озирається й п'є, смакуючи. Щаслива усмішка розходиться йому по видові. Нарешті він одчиняє пиле НІ дверці, од-колупує тматочок житнього хліба й закусює, потім

знов наливає з графина.

Вікторія Францовна (входить з передньої). Тату! (Б'є руками об поли)

Микола Лукич, (не почувши, перехиляє у рот чарку).

Вікторія Францовна. Тату, що це ви робите?

Микола Лукич (од несподіванки випускає з рук чарку, хотра падає й розбивається. Він перелякався). Хи-хи-хи.."

Вікторія Францовна. А, Боже мій! Чи вам хто не дає їсти або пити, що ви крадькома, мов злодій, підбіраєтесь до буфета. Та ви-ж пів-години

тому, як снідали. Ще хочеться,—звеліть і вам подадуть... Марусько!.. а, Марусько].. Де вона забігла?.. Ось вона дасть вам попоїсти. (Йде до дверей на веранду, щоб покликати Марусю).

Микола Лукич (перелякано дивиться на двері, потім хутко шкандибає в передню).

Маруся {входить з веранди). Чого, пані?

Вікторія Францовна (причиняє, дверці в буфеті). Та тепер нічого. Позбірай скло і прибери в їдальні.

Ольга (входить з веранди). Ти тут, мамо? Ходімо в садок. Який гарний, погожий ранок... О, хто це чарку розбив?

Вікторія Францовна Дідусь. Ввійшла, а він коло буфета порається. Побачив мене, заметушився й упустив чарку.

Ольга. Сердешний... Ходімо в садок? Подивишся на аґрус. Він трохи ще не достиг, але на варення годиться вже.

Вікторія Францовна. Душно, мабуть, на дворі?

Ольга Ні, в садку не душно, мамо.

Вікторія Францовна. А ти сьогодні зовсім нічогенька на вигляд. Добре спала ніч?

Ольга (сміється). А ти-ж як думала,—що я вже навіки змарніла.

Вікторія Францовпа. Моя голубко. (Цілує Ольгу в чоло).

(Виходять на веранду).

Маруся (ходить по кімнаті й стирає пил з меблів). Пху! Пху! (б'є ганчіркою по стульцях). Та й остобісіло, нехай йому грець! Шосту горницю прибрала, а ще зосталось три... І вигадають отсі пани: про кожного особлива горниця,—що хоче, те й робить в ній... (Стоїть в задумі з усмішкою на видові). Який баский! (Сміється). Ні, у мене так не розживешся, дзуськи! (Погрожує кулаком невідомо кому й знов б'є ганчіркою по стульцях). Пху!.. Чхи!..

Іван (входить з передньої, в руках держить підло-гову щітку). На здоров'я! Чого це ти розічхалась?

Маруся. Спасибі... чхи! чхи!.. Пху! щоб тобі толку не стало!

Іван Тю! навіжена... Хто-ж отак пил зтирає? Бач, яку куряву підняла.

Маруся. Нехай йому грець! Попокрутився-б стільки, як я, то й не патякав-би.

Іван. Оттакої... а я що—менш від тебе роблю, чи як? У одного пана поки приберешу кабінеті та в опочивальні... (Підмітає). У панича сьогодні ти прибирала?

Маруся. Я, а хіба що?

Іван. Та нічого. (Підмітає підлогу і зкоса поглядає лукаво на Марусю). Що воно за плями червоні на руках у тебе? і п'ятерню знать. (Підходить до Марусі й показує їй на гиию). Та й на шиї... ой-ой-ой!

Маруся. Ось на! (Тиче йому дулю). Щоб не дуже додивлявся.

Іван (регочеться): Чого-ж ти гарячишся? хіба я що? Маруся. Замовчи, навісний!

Іван (не перестає реготаться). А здорово він тебе помняв.

Маруся. А щоб тобі заціпило! Ти будеш мовчати? га? Іван. Хо-хо-хо!

Маруся. (Підбігає й б'є його ганчіркою по спині). На тобі! на тобі!

Іван (одбігає убік і обороняється щіткою). Тю! тю! скажена! чи ти при пам'яти? (Озирається^ перебігає на другий бін кімнати й стає в оборонну позу).

Серас (входить з веранди; до Івана). Це ще що за играшки? Геть звідсіль! Не знайдеш иншого місця жартувати, йолопе!

Іван. Я нічого... Ввійшов кімнату підмести, а вона накинулась, мов зінське щеня.

Серж. Ти ще базікать будеш? Геть!

(Іван виходить)

Маруся (знов береться до прибірання). Та й сердиті-ж ви, паничу, аж у мене мороз по-за шкурою пішов.

Серж. А ти й рада з усяким жартувати.

Мруся. А чому мені й не пожартувати,—я-ж не черниця?..

Серж, Я йому в'язи зкрутю,

Маруся. Завіщо? (Сміється). Чи не ревнуєте?

Серж. Бач, ще й сміється, свинота... У-у, задавлю! (Міцно обнхма її й садовить собі на коліна).

Маруся (пручається) Одчепіться, паничу, ще хто загляне. (Озирається).

Серж. Не загляне. (Перехиляє її на руку й хоче поцілувати).

Маруся (раптом вивертається й оббігає убік). А дзуськи!., який ласий... Я вам не Ганна, у мене облизня піймаєте.

Серж. А хіба що Ганна?

Маруся. Тоб-то й не знаєте, як поневіряється?

Серж. Ну й нехай собі. А тобі що до того?

Маруся. Та нічого... Я знаю, що Ганна дурна й необачна, через те й кажу, що у мене облизня піймаєте.

Серж. Хіба? Дуриш... (Обнімає Марусю).

Маруся, Пустіть,а то кричатиму. (Озирається на двері).

Серж. Не пущу, поки не обіймеш гарненько й не поцілуєш.

(З веранди входить Ольга з кошиком в руках; побачивши сцену, засоромилась. За нею входить Вікторія

Францовна).

Серж (хутко приймає руки; до матері). Дивіться, мамо, якою ганчіркою стіл зтирає.

Вікторія Францовна (до Марусі). Хіба чистішої не знайшла? Та чого це ви так довго прибираєте? А де-ж Іван?

Маруся. Я зараз... Хіба мало горниць. Ось піду покличу його. (Виходить).

Серж. Трам-та-рам-та-рам-та-та... (виходить на веранду).

Ольга О-бх... (Сідає).

Вікторія Францовна. Чого ти, Олю? Тобі нудно?.. Я зараз водички подам.

Ольга. Мамо, голубко!., коли вже цьому буде край? Вікторія Францовна. Чому, серце? Ольга. Він зараз обнімав Маруську... Вікторія Францовна. Хго? Серж?..

Іноліт Миколавиич (входить з передньої, за ним Творогип). Вікторія, пан Творогин.

Творогин. А-а, кумушка! Доброго здоров'ячка! (Цілує Вікторію Францовну у рvху). І хрещениці! (Цілує Ольгу в голову).

Іноліт Мнколаевич. Може закусите, Михайло Івановичу?

Творогин. Ні, ні... як би вам сказать... я вже снідав. Що це ти, Олю, така... як-би вам сказать... хвора мабуть?

Іполіт Миколаевич. Вона у нас зроду дохла, не здужає вмерти. (До Вікторії Францовни). А йди лишень сюди на хвилину.

Вікторія Францовна. А що там таке? (Йдуть у вітальню).

Творогин. (Сідає коло Олі). Нічого, нічого... І таке-ж ляпне, що й купи не держиться. Де-ж таки вмерти?... Я... як-би вам сказать... знав одну панночку,—так ту зовсім лікарі були присудили на смерть, наче-б то у

неї сухотка. Везіть у Крим—та й край! Я... як-би вам сказать... відмовив. "Брешуть, кажу, вони всі! ось я візьмусь гоїти". І вигоїв... хе-хе-хе! побий мене Бог!

Ольга (сміється). Ну? як?

Творогин. Еге, зовсім просто: заміж пораяв видать, ще сам і жениха знайшов, побий мене Бог! Гарний жених,—начальник станції... І що-ж ти думаєш? Зараз в отсі двері не пролізе: така зробилась... як-би вам сказать... ґран-дама. Хе... а вони—сухотка... Знаєм ми ці сухоти... хе-хе-хе! Трівай, голубко, оддамо й тебе,—де й троянди на щічках візьмуться... хе-хе-хе... побий мене Бог! А що,—хіба не правда?

Ольга. Чудний ви, Михайло Івановичу, завжди кого небудь сватаєте.

Творогин (сміється). Люблю... як би вам сказать... Хоч сам не спробував цього щастя, але люблю дивитись, як другі втішаються. Та й на весіллі люблю погуляти. Трівай, серце, й тебе околпачимо, і у тебе погуляємо... хе-хе-хе... побий мене Бог!

Ольга. А коли жениха не знайдете?

Творогин (образившись). Хто? я не знайду? За кого ти мене вважаєш, хрещенице? Щоб Творогин, Михайло Іванович, для своєї хрещениці жениха не знайшов?.. Та це... як би вам сказать... поганець я буду, коли орлане знайду... Та що я кажу? ти ж мене знаєш.

Ольга (сміється). А коли жених не захоче мене взяти?

Творогин. Як-то не захоче? Нехай спробує... А ти не турбуйся, серденько: вже коли я візьмусь за діло, то... як би вам сказать... не одчепиться, побий мене Бог! не одчепиться/.. О-ой, ноги щось... як би вам сказать... (Встає й ходе по кімнаті).

Ольга (спочуйно). Що, болять?

Творогин. Треба тільки присісти на хвилиночку—й починають нити... ревматизм давній... (Роздивляється по стінах фотографи й наспівує):

Во саду-л і, в огороде

Дєвіца гуляла,

Ножкі тонкі, бока звонкі,

Хвостік закарлючкой...

Ольга (сміється). Що воно за "дєвіца", Михайло Івановичу?

Творогин. Га? що?.. А, "дєвіца". Хіба ти не догадуєшся?., як би вам сказать... свиня. Був у нас у полку ротмистр Куросліпов. Уже-ж і митець на вигадки. Було загадки в піснях панночкам загадує. Веселий чоловік був... як-би вам сказать... Чи випить, чи потанцювати, чи на дуель з ким, —молодчага! Ні, тепер таких немає... От тобі жениха такого-б, Олю! враз-би рум'янці на щічках заграли, куди-б і журба ділась, побий мене Бог!

Ольга. Що це ви все жениха й жениха. Чи не думаєте й справді висватать за кого? Нехай вам з вашими женихами!

Творогин. А хіба що?.. Хе-хе-хе... Б'юсь у заклад, що у хрещениці є вже хтось на прикметі... хе-хе-хе... побий вене Бог!

І політ Миколаевич (входить з опочивальні, за ним Вікторія Францовна). Що це ти тут божишся, Михайло Івановичу?

Творогин. Кажу, що у Олі запевне є жених на прикметі.

Вікторія Фравцовна. Отеє ще—вічний сват.

Іиоліт Миколаввжч. І хто там на таку дохлятину подивиться? Вона-то тане, як побаче Шаха, але він не туди дивиться.

Ольга (спалахнувши, несамохіть випускає кошика з рук; агрус розсипається по підлозі). Ти... ти смієш зневажати мене?.. У тебе повернувся язик промовить отаке?.. (Вікторія Францовна кидається збірати агрус).

Іиоліт Миколаевич. Ну—ну, чого ти? Яж жартую.

Ольга. Це по-твоєму жарти ? Ти визнав саме боляче місце і без жалю колупаєш у йому... Так., честь тобі, ти бачиш далеко, тату, від твоїх очей ніщо не втаїться. Але навіщо ти мучиш мене? що я тобі заподіяла?

Іполіт Миколаевич. Годі, годі, не буду. Бач, возом зачипивъ... Можна, Михайло Івановичу.

Творогин (зрадівши). Можна?.. От спасибі, кумушко! До зарізу треба, —проценти по закладній. Мені не надовго: управляюсь з хлібом... як-би вам сказать... зараз і оддам, побий мене Бог!.. А ти хрещенице, не журись. Коли Шах до вподоби, то й Шаха висватаєм, побий мене Бог! Ого, так околпачимо, що й не ечується, побий мене Бог!.. Я., як-би вам сказать..і не таких околпачувар... (Вікторія Францовна махає йому руками).

Іполіт Миколаевич. Годі вже тобі, ходімо.

Творогин (до Віктора Францовни). Чого ви?.. Побий мене Бог! Не вірите?.. Хе... У нас у полку був один поручик, Приятний. Закохався він в одну...

Іполіт Миколаевич. (бере Творогина під руку). Ходімо! (Виходять)

Ольга (ридає). Мамо! Чому вони мучуть мене? Хіба я не досить неечасна без того? Хіба без того мало щодня усякої мерзоти, яка незабаром зведе мене в домовину?

Вікторія Францовна. Годі Олю, несчасная дитино моя. Він не зо зла, а так... лехкодумний, необачний чоловік.

Ольга. Чому він не любить мене? Що я заподіяла йому лихого?.. Нехай' не любить, нехай я йому ненависна, бо я негарна, дохлятина, мовляв. Але навіщо-ж він залазить своїми брудними руками в моє чисте серце й розворушує його? Я знаю, що самий вид мій неприємний йому. Але невже ж нема у його краплини доброго почуття, невже він не може хоч змовчати, затаїти в собі свою ненависть? Він же батько...

Вікторія Францовна. То тобі здається, Олю: він з усіма поводиться однаково!

Ольга. Та й не він оди. І Серж, і навіть Маруська поводяться за мною не так як треба. Чого їм?., чого їм потрібно од мене? Хіба я не така, як всі?

Вікторія Францовна. (обіймає її). Ні, ти не така, голубко. Ти дуже благородна для їх, ти дуже чесна, ти чиста. А вони се почувають, бо сами розпутники. Поки тебе не бачуть, вони забувають про тебе. Коли-ж ти стоїш коло них, їм соромно дивитись тобі в вічі, ти стоїш перед ними живим докором. Я, доню, вижила з твоїм батьком життя і, опріч горя, нічого не зазнала, та мабуть і не буду бачить, бо я теж не похожа на його, не поділяю його поглядів, і він знає це, і не любить мене, а тільки для виду, на людях, поводиться зо мною, як з людиною... Але то була я: він має причини поводитись зо мною по-людські. А ти... ти инша річ. Тут він почуває себе владикою. І горе тобі, голубко, коли ти станеш приймати до серця кожне уразливе слово... А другі— то раби і куди хазяїн, туди й вони. Не зважай на це рибонько, бо не стане серця, не стане сліз, як що на кожне слово будеш озиватись ними.

Ольга. Коли я не можу, мамо. Чому воно у нас не так діється, як у людей? Поїдеш куди,—душа спочиває, а вернешся, ще гірше робиться на серці. Здається, як би нічого не удержувало на світі, краще булоб смерть собі заподіяти...

Вікторія Францовна. Що ти? Що ти? Боже, борони 'ґебе, доню, од таких думок! Може не все-ж так буде. А ти-б, голубко, поїхала куди на який місяць, забула-б трохи це безглуздя. Ось Всеволод приїде з Ліною. Вони не довго у нас пробуватимуть. Поїхала-б з ними на станцію.

Ольга. О, ні, мамо, і там не ліпше. Та я й не поїду зараз нікуди звідсіль.

Вікторія Францовна. Чого?

Ольга. Чого?., не знаю... Може й треба було-б виїхати, а я не можу, мамо. Не питайте, не можу.

Маруся (входить з передньої) Молоді Ильєнки і пан Матвій.

Вікторія Францовна. Проси сюди. (Маруся виходить)

Ольга, (зрадівши). Це... це він... вони на острів їдуть, мамо. Мені можна?

Вікторія Францовна. А чого-ж? Поїдь, розважишся...

(Входять Дуся, Леонид, £вген і Шах. Привітаються).

Дуся. їдеш Олю?

Ольга. Залюбки, а коли назад?

Леонид. До вечора будемо вдома, хіба тут далеко?

Вікторія Францовна. Душно мабуть?

Ольга. Нічого. Я* візьму парасольку.

(Вікторія Францовна, Ольга і Дуся виходять у

вітальню).

Леонид (/ Матвій сідають і хвилину мовчать; двген роздивляється на фотографа по стінах). Не знаю, як ви, але коли я вхожу в такий старий дворянський дім, то не можу ніяк позбавитись якогось химерного почуття... Мене обхоплює якийсь невиразний смуток, навіть жаль. А чого й сам не знаю. Чи мені жалко тієї безлічі сил та енергії, яку марно втрачено цілим рядом поколінь, що проживали у цих похмурих стінах. Чи може жалко цих старих стін, обстанови, як жалко всякої конаючої істоти. Вам, Матвію, не здається, що в таких старих гніздах все визирає якимсь прцголомив ним, придавленим, винуватим?..

Шах. Хм... чудне почуття! Та у мене в самого таке-ж старе гніздо, як і отеє. Я в йому народився, в йому виріс і мені байдуже.

Леонид. Ну-да, я й забув. Тоді, звичайно, вам байдуже... А багато—мали-б розповідати ці стіни, цей стародавній буфет про минуле, як би їм язика. Цікава-б вийшла сторінка з історії кріпацтва...

Шах. М-да... Було колись,—за водою пішло.

Леонид, (встає й розглядає фотографи по стінах). І як не личать цій обстанові отсі нові ажурні рямочки з фотографіями. Сюди треба було-б навісить старі, помарнілі од часу, портрети предків в париках, та не в ажурнихъ рямах, а щоб була стара-стара позеленіла бронза.

(Вікторія Францовна входить).

Шах. А де-ж ваші, Вікторіє Францовно?

Вікторія Францовна. Не знаю, І-політ десь з паном Творогиним вийшли. Ну, як у вас жниua? вже зкосили жито? Я чула, що у вас цього року жита на-диво.

Шах. Жита гарні... Десятин із десять ще зосталось. Завтра край!

Леонид. Хто це випилював рами до фотографій?

Вікторія Францовна. То все Всеволод. Він любить над ними голову морочить.

Леонид. Чудово... Багато втрачено енергії, вартої ліпшого прикладу.

Шах* Я чув, що Всеволод з сем'єю незабаром завітає до вас?

Вікторія Францовна. Ждемо зо дн ■ п день.

Творогин (входить і передньої). А u дворі... як-би вам сказать... пече, побий мене Бог!., v буть дощ буде. Ну, прощавайте, кумушко. Си ч. :<а... А-а, Матвій Львович!, де це ви взялись?.. ! сту/! < :>-УС? (Співає):

Проведьом-же, друзья.

Эту ночь веселЄІ ...

Леонид. Тепер цієї майже не співають. Творогин. Оттакої!.. А якої-ж?

Шах. Еге-ге, тепер навіть гімназисти виспівують: "Ще не вмерла Україна4*, або—"Ви жертвою палі"...

Творогин. Ну, я таких і не чув... Як-же ви поживаєте, Матвіє Львовичу?.. Про вовка помовка, вовк і тут... (Сміється до Віктори Францовна).

Шах. Хіба про мене що балакали?

Творогин. Хм... як би вам сказать... Жита у вас, Матвіє Львовичу, завидки беруть, побий мене Бог!.. Кіп по п'ятнадцять, не менш...

Щах. Де там?., не буде.

Творогин. Як то не буде? Скрізь в окрузі не побачиш таких. А ячмені, а пшениці... Антік! Розбагатієте в в одне літо, побий мене Бог!.. Тепер можна хоч і женитись, буде за віс-о весілля справити... хе-хе-хе, побий мене Бог! А у мене й молода на прикметі.

НІах (сміється). Цікаво. Де ви її нагляділи.

Творогин. О, хіба мало панночок в окрузі? Ого, таку горличку намітив, що... як-би вам сказать... повік Тво-рогина, Михайла Івановича згадуватимете.

Шах. Що-ж, валяйте,—де наша не пропадала.

Творогин (б'є Шаха по плечу). Отеє по-моєму, побий мене Бог! Люблю, люблю за це... Дай я тебе поцілую. {Цілуються). Маладчага!.. У нас у полку був' ад'ютант Гриц ІИ, так той тоже було... як-би вам сказать...

(Луї я і Ольга виходять з вітальні. Ольга наділа брилик і взяла парасольку).

Творогин. Дивній, чудовій євД°кії Платоновні моє пошаноиання!.. От невіста, так невіста. Не я буду, коли не висватаю якого короленка, побий мене Бог!

Ольга. Буде вже вам сватать. (До Шаха й Леонида). Ходімо!

Творогин. Куди це? Мабуть на острів? Бач,—так і є... Добро, щасливі! Як-би не пильне діло, поїхав-би і я з вами. Чудово!.. Човен... Дніпро... І пісню утнути козацьку... знаєте—"Гой ти, Днєпр4*? А на острові, не зважаючи на ревматизм, побігав-би в "горєлки", старовину згадав-би, побий мене Бог!

(Всі сміються). Шах і Леонид. До побачення!

Вікторія Францовна. Не забувайте нас. Незабаром повинні приїхать Всеволод і Ліна,.. Завітайте на гулянках.

(Всі, опріч Вікторії Францовни й Творогина виходять).

Творогии. Ну, й мені, кумушко, час: робота не жде. Бувайте здоровенькі! А Олю висватаємо за Шаха, побий мене Бог! Ні, од мене не одчепишся...

Вікторія Францовна. Хоч-би ви вже її не зачіпали...

(Виходять).

Маруся (входить з ганчіркою). Трохи не наскочила... Навісний вилупок...

Іван (входить з веранди з щіткою; обоє кінчають прибірання в їдальні). Що? знов мняв? Гляди, не скінчиться це добром.

Маруся. А ти мовчи, не ліз, не твоє діло.

Іван. Знаю, що не моє. Але тебе жалко: загинеш ні за цапову душу.

Маруся. Себе пожалій, а я сама добре знаю, що робить. Не бійся, на мені не поїдуть.

Іван. Побачимо, Ганна те-ж казала, а зараз—покритка. Ось і теперечки сидить у пекарні, жде пана...

Маруся. Невже? у пекарні? Побіжу...

Іван. Тю, шерепа! Перш прибери, а тоді й біжи. Стара пані пішли туди.

Маруся. Ох, матінко! знов плакатимуть. А хлоп'ятко-ж там таке манісеньке-манісеньке, а вже сміється. Очиці чорні-чорні, як і в панича... Вона його й охрестила Сергієм, так, як панича звуть.

Іван (сміється). І тобі кортить?

Маруся. Мовчи, а то плюну межи-очі.

Іван (сміється). Не журись, дівко, цього добра дістати, як носа висякати, не счуєшься, де воно й візьметься.

Маруся. Піди Улиті своїй розкажи.

Іван: Улита, голубко, зна й без того, почім хліб і почім сіль: її не проведеш білим личком та чорними бровами.

Маруся. Куди ж пак! Задається своєю Улитою.

Іван. Чого там задається? Кажу тільки, що вона не повія, та й бачила, як люде живуть. А це хіба люде?... Де вже я не служив: був у Крутицького, був у Дов-баша, служили разом з Улитою у Яворського, а такої мерзоти не бачив. Що дід, що батько, що син—усі однакові. Бідна пані вже й рукою махнула на їх, нічого й не каже, сердешна. А панночка? Иноді плаче бідна. Хоч-би її посоромились. Он у Яворською дочка: сама праве окономією, він усе їй дозволяє. Розпусти не терплять обоє і між робітниками, не то, щоб самому за дівчатами бігати. І вона весела,, і батько веселий, і робітники довольні. А тут... пху! гидота!

Маруся. А стара пані? вмерла, чи що?

Іван. То-то-бо й є, що він до того й удовець. А тут і пані жива, а ладу немає. (Мете хвилину мовчки). Та тут і в старовину, кажуть, було не ліпше: коли не вішались, то різались, або топились... Сьогодні дід Гнат казав, що на горіщі цю ніч знов щось стогнало. Він з переляку перестав і в торохкало калатать, пішов на тік і зарився в солому. Цілісеньку ніч, каже, дріжаки ловив.

Маруся. Бреше, спав мабуть.

Іван. Чому бреше? Я і сам забіг-би безвісти, як-би почув... Аджеж ти чула, що люде кажуть?

Маруся. Що?

Іван. Як років сорок тому повісився на горіщі старший брат нашого пана. Він, кажуть, покохав циганку з табора і хотів одружитись з нею, а старий батько якось дізнався про це і звелів вибити її батогами і прогнав увесь циганський табор. Син пішов тоді й повісився.

З того часу старий і обезглуздів, кажуть, бо дуже любив сина.

Маруся. Дуже любив, а довів до того, що той повісивсь.

Іван. Люде так кажуть.

Маруся. Люде брешуть, а ти за ними.

Іван. За що купив, за те й продав. Всі брешуть, одна ти правду кажеш. (Підв'язує стьожку коло коміра): Мені здається, що вони всі не вмруть по-людському: або повивішуються, або хто повбиває. Я перший почухав-би руки на паничевих ребрах.

Маруся. Ой-ой! чому це ти такий лютий?

Іван. Учора бачив, як панич підлабузнювавсь, до Улити, коли вона виходила із загону. Побачив мене й повернув у сад.

Маруся (сміється). Гляди, ще прийдеться покривати.

Іван. Ну ні, у тієї, не розживешся. Казала, що, коли чіплятиметься у-друге> то старій пані жалітиметься.

Маруся. Дуже він слухає матері. (З передньої входить Микола Лукич). Ось ще золото в ганчірці.

Микола Лукич (нишком озирається й спиняє свій погляд на Марусі). Хи-хи-хи... Мань-мань-мань...

Маруся (нахабно)'. Чого ротяку роззявив?

Микола —Лукич. Мань-мань-мань...

Маруся. Що я тобі,—корова чи що?—манькаєш.

Іван. Пху!.. Ти подивись,—зубів немає, три чисниці до смерти, а залицяється.

Микола Лукич (підходить ближче до Марусі). Мань-мань-мань...

Іван. Хо-хо-хо! (Стежить за сценою і регочеться).

Маруся (стає насупроти Миколи Лукича, береться руками в боки і з призирством дивиться на його). Ну?...

Микола Лукич (підходить до неї й бере пальцями за підборіддя). Хи-х-хи...

Маруся (б'є по руці). У-у, гидкий! Пху! геть! а то як штовхону, то й ноги задереш. (Витирає об плече підборіддя).

Іван (падає од сміху на стулець і береться за живіт). Ой, пропаду!..

Микола Лукич. Хи-хи-хи... (Шкандибає слідком за Марусею). Мань-мань-мань....

• Іван. Хіба ти не бачиш, Марусько,—він закохався в' тебе.' (Регочеться). Пайдить же тобі: всі троє липнуть, як мухи до меду.

4

Маруся (до Миколи Лукича): А щоб ти сказився, смердючий! Витри ротяку, иш (показує йому на рот),. аж слина з рота... Пху! .

• Микола Лукич (витирає рукавом рот). Хи-хидхи...

± Маруся (перекривляє, зморщивши видок). Хи-хй-хи! Й слова вже не промове, а лізе... (Переміняє тон) Голубе сивесенький, ти мабуть кохаєш мене? (Підходить до його і вдає з себе ласкаву й закохану). •

Микола Лукич (радіє, як дитина). Хи-хи-хи:..

Маруся (гладить його по лисині рукою). Кохаєш? А, соколе ясний. Ось тривай! я закрию лисину,—зовсім козак будеш. (Підвязує його ганчіркою, як хусткою; нарешті відступає, береться руками в боки й пританцьовуючи співає перед ним):

Покохала полковника, Великого пана, . А він, старий, без мундера, Ще й сорочка драна.

Іван. Хо-хо-хо!... Ой, пропаду! (Схиляється од сміху на стіл; щітка падає й зачіпає старого по спині. Він скаженіє, повертається до Івана й піднімає однією рукою костур, щоб вдарити його. Іван хутко схоплюється, хапає щітку й тікає • на другий бік кімнати. Старий з мурчанням— і сопінням шкандибає • за ним, силкуючись дістати його костурем. Іван перебігає на другий кінець і стає в оборонну позу. Маруся регочеться аж падає).

Вікторія Францовпа (входить з передньої) за нею

Ліна і Всевволод з картонками і парасолькою під рукою). Сюди, сюди, голубчику! (Помітивши сцену, стає і сплескує руками). Що це таке?

Іван. То не я, пані, їже Богу, не я. То Маруська.

Маруся. Бреше він, пані...

Микола Лукич (ще не баке нікого; він скористувався тим, що Іван став: підходить і б'є його костурем по плеках але це йому не лехко далось: він трохи не впав).

Всеволод. Ого! дідусь і досі воює.

Вікторія Францовна (піддержує старого). Тату, що ви робите?. (Розв'язує йому на голові ганчірку. Маруся зникає у двері на веранду).

Микола Лукич (мов спійманий школяр). Хи-хи-хи...

(Картина).

ЗАВІСА.

Дія друга

Тихий липньовий вечір. Двір, посиланий жовтим піском. Просто—сад. Ліворуч —веранда; праворуч—де-кільки гіллястих старих осокорів; під ним—ореля, далі, до саду, дві садових лавки.

їполіт Миколаевич і Ліна сидять і тихо гойдаються на орелі. Посеред кону Серж муштрує молодого сетера. Всеволод сидить за столом на веранді і пиляє лобзиком рямку; він зрідка кидає погляд на батька і жінку. За садом чути, як робітники купаються й вигукують: у-ух а-а і т. и.у а другі співають пісню: "Ой, із-за гори та буйний вітер вієи. Смеркає. Здалека доноситься кування зозулі.

і полит Миколаевич (приспівує робітникам). Ой, там удіво-о-онька та й пшиниче-е-е-еньку сіє... Ой, там удівонька та й пшениченьку сіє... Ти хотіла-б бути удівонькою, Ліно?..

Ліна. Гм...

Іполіт Миколаевич. Що?.. Звісно, не з юрмою дітей на шиї, а молодою, повною жадоби на життя, пишною королевою з цілим роєм поклонників, мов планида з сопутниками. Вони, не вгаваючи, сипали-б на тебе, мов із рогу достатків, милощі, зітхання, молитви?.. Хохіла-б?

Ліна. А хіба добре бути удовою?

Всеволод. Ти, тату, вигадав-би иншу тему для розмови.

Іполіт Миколаевич. Мовчи, мовчи, дурашка! пиляй отам собі.

Серж. Гектор! назад!... Гектор!!

Іполіт Миколаевич (до Ліни). Питаєш, чи добре?.. А ти як гадаєш? І старі, й молоді, мов перед богинею, клали-б перед тобою й заміри, й надії, навіть життя...

Хотіла-б бути повелителькою! одне твоє слово, одии погляд, і кожний ладен останнє зітхання принести до твоїх ніг?,. При твоїй вроді, при твоїй вдачі це річ можлива...

Ліна (сміється). Вигадаєте. А Всеволод?..

Іполіт Миволаевнч. Всесолод? Хе-хе-хе!.. знайшла лицаря!.. Всеволод чорт-зна-що-7-маруда. Хіба він тямить, яким скарбом володіє? У цьому ділі він, з його сухим, міщанським світоглядом—нетяма. Його порожній, нікчемній вдачі не личить кохати таку перлину, ціни якій він не здатний поставити. Він... хе-хе-хе... він.—жаба, закохана в вулкан... Тобі треба справжнього лицаря.

Всеволод. Хм... (круте головою).

Іполіт Миколаввич (до Всеволода). Що? Хе-хе-хе..► не подобається?.. (До Ліни). Ти мене пркохай, Ліно. Я теж вулкан, як і ти... Не віриш? Справжній Везувій... Хе-хе-хе...

Ліна (сміється). Старого?

Іполіт Миколаввич. Я старий?—"Любві все возрасти покорни", Ліно... Ти подивись у мої очі,—хіба вони не горять палючим вогнем жаги? хіба вони не світяться молодим коханням? хіба не обіщають безмежного раювання?., га?.. Хіба вони стратили здатність покоряти серця жіноцтва. Перед їх поглядом не зможе встояти навіть найхолоднійше, крижане

серце красуні... Ого? (Нахиляється й нашіптує на ухо Ліні. Голосно). Слово чести!.. Хе-хе-хе...

Всеволод. Тату, обережніш, а то...

Серж. Гектор!.. Всеволоде, чом ти не доси йому в пику*..

Іполіт Миколаввич. Дурашка, я-ж жартую... (До Сержа). Що?!.. Що ти сказав?

Серж (не звертаючи уваги). Те, що почув.

Іполіт Миколаввич. Ах, ти-ж блазень! (Раптом встає з орелі; дошка трохи не перекинулась).

Ліна. У-ух!.. (Регочеться, вхопившись за верьовку).

(Серж б!є бичиком собаку й тікає в сад).

Іноліт Миколаевич (придержує дошку й сідає знов на неі). Pardon!.. Бач, Ліно, серденько моє, яких синів вигодував: один ладен батькові в пику заїхати, а другий ревнує. Та до кого-ж?;. Майже до дочки! Одна ти, голубко, жалієш мене. Не варт мати дітей, Ліно, а то вдадуться отакі шибенники... Та й тому іще, що*... (Обнімає Ліну обережно за плечі й нашіптує на ухо). Хе-хе-хе...

Ліна (бс$ його віялом по губах). Ах, ви-ж гріховодник старий!

Всеволод (кидає лобзик об стіл). Це чорт-зна-що! Ліно, геть в хату!..

Ліна. Як це пристойно!

Всеволод. Чуєш? кому я кажу?

Ліна. Зараз.

Іноліт Миколаевич. Ну-ну, ти, Буй-Тур-Всеволод... не так грубо!

Всеволод. Що-грубо?.. З тобою хіба так треба?.. Приїхав, мов до батька, а він—бач... Це й на станцГї мені остогидло...

Вікторія Францовна (виходить з кімнати на веранду). Чого це ви гоміц підняли на .ввесь двір?

Всеволод. Скажи йому, мамо, щоб не дуже дозволяв собі. Іди в кімнату, Ліно... (В бік). А то я не подивлюсь, що батько...

Вікторія Францовна. Іполіте!..

Іноліт Николаевич {підходить й бере її за стан). Не хвилюйся, голубко, й не слухай його: він, дурашка, ладен Бог-зна чого на батька наговорити. Йди, серце, в кімнату, тобі небезпечно на вохкому повітрі. (Цілує їй руку).

Вікторія Францовна. Ти вже умовився на завтуа з робочими?

Іноліт Миколаевич. Я й забув. Зараз... Йди, йди, серце. (Вікторія Францовна і Ліна ідуть в кімнати). А ти вже й розпустив язика,—знаєш же, що матері заборонено хвилюватись.

Всеволод. Розпустив... А ти не чіпай, чого не слід.

Іполіт Миколаевич. Хе-хе, чого не слід. Нічого ти не розумієш, ти—власник, і людські закони не про тебе утворені. Для мене один бог—врсда; і як же ти можеш мені заборонити кланятись моєму богові?

Всеволод. Годі, годі, знаю я твого бога добре.

Іполіт Миколаевич. Нічого ти, марудо, не знаєш. Не варт з тобою й слів втрачати... Марусю! Марусю! ау!..

Маруся {виходить з їдальні). Чого, пане?

Іполіт Миколаевч. Та йди ближче, а то знов не почуєш... Хе-хе-хе... {Підходе й кладе їй руку на плече).

Маруся (соромливо одхиляеться). Безсовістні... Я піду, не хочу.

Іполіт Миколаевич. Ну-ну, горличко. Піди, лишень, поклич мені Гаврила. Та хутко! (Маруся біжить через кон і зникає за осокорами). Так, так... (До Всеволода) Чи подобається тобі, Всеволоде, ця квіточка? (Ввеволод здвигає плечима). Ні?.. А Сержу певне вподобалась: так і пряде за нею очима, стерво собаче.

Всеволод. Чи тобі, тату, знос коли буде? Ти й досі наче поручик.

Іполіт Миколаевич. Хе-хе-хе... Привик, привик, сину, кров дуже гаряча, та й старітись не хочеться... ой, як не хочеться... Старість... брр!.. Чи є що гірше від неї? Смерть за життя, коли в тобі живе одна свідомість, що ти вже вмер... Огонь життя в грудях погас, очі потьмарились, тіло обернулося в руїну і лишилась одна свідомість смерти. Ця свідомість до останнього зітхання даве твоє спустошене серце тягарем розпуки... А то обернешся в такого маньяка, як тато... Ні, ні! живи, кохай, поки ще кохання усміхається до тебе привабною усмішкою!.. А до того ще й жінки мене дуже кохають, сами вішаються на шию. Ні, в мені таки щось є таке... е-е... розумієш?.. (Ляскає пальцями).

Всеволод. Гляди, щоб Серж не став на перешкоді.

Іполіт Миколаевич. Серж? Ну, він ще хлоп'я... Але пильно придивляється до Марусі, каналія. У його є батьків хист.

Всеволод. Яке коріння, таке й насіння.

(Гаврило підходить. За ним Маруся йде в кімнати).

Іполіт Миколаевич. Робочі вечеряли?

Гаврило. Вечеряли, пане.

Іполіт Миколаевич. Так... Ти ось що... Ти ось що... (Розмовляє з Гаврилом).

(З кімнати виходить Ліна, а із саду Серж

з Гектором; нарешті показується

v Ольга з книжкою в руках).

Всеволод (до Ліни). Ти знов сюди? Кортить бабі шко* ринка.

Ліна.' Чого ти прискіпався?.. Це мені подобається: приїхала дихати вільним повітрям, і сиди в кімнаті. Можеш, коли є бажання, а я з Ольгою погойдаюсь на орелі. Олю! хочеш?.. (Сідають на орелі).

Серж. І я. (Сідає меж ними). Тубо, Гектор! (Співає гойдаючись). А-а-а люлі, чужім дітям дулі... (Задирає но-ги; дошка нахиляється назад).

Ольга. Йди, геть... (пхає його в спину).

Серж (встає). Не хочеш?—Ну, чорт з тобою! Гектор, Гектор, ісі!

Іполіт Миколаевич. Серж, ти-ж їдеш завтра у-досвіта на жито?..

(Із ідальні виходить Микола Лукич і стає на дверях).

Серж. Коли дозволиш взяти рушницю, то поїду.

Іполіт Миколаевич. Добре.

(Микола Лукич, побачивши Гаврила, хмуриться, підкрадається ззаду до його й піднімає костур, щоб вдарить його по голові).

Іполіт Миколаевич (хапає рукою за костур; грізно до батька). Ну-ну! Знов за своє?

(Микола Лукич, переляканий, шкандибає в кімнату).

Ліна (сміється). Завзятий дідусь.

Іполіт Миколаевич. Куди тобі... (До Гаврила). Гля-ди-ж, Грицька став попереду.

Гаврило (одходить). Та вже-ж не як...

Всеволод. Нічого не видно... (Кладе лобзик на стіл).

Ліна. Ти хоч-би у неділю не пиляв...

Всеволод. А що-ж мені по-твоєму робити? на тебе дивитись?.. Чи вечеря буде сьогодні, чи по неділям у вас не вечеряють? (Бере лобзик і роботу). Годі, а то ще очі повилазять. (Іде в кімнату).

Серзк. Ба... треба-ж рушницю обдивитись зХведором, бо завтра не встану. (Іде в кімнату. Через хвилину виходить з рушницею й зника за осокорами).

Іполіт Миколаевич. Чудовий вечер. Такими вечорами...

Творогин (виходить з правою боку, він зодягнений парадно). Та й швидкий же...

Ліна (зхоплюється з Ольгою з орелі). Як-же-ж ви налякали мене, Михайло Івановичу!

Творогин... Я до його: "Чи є хто вдома?" А він, як куля поуз мене. (До Ліни). Вибачте, вибачте, голубко, я не навмисне... Добривечір! Заїхав, вельмишановная пані, щоб засвідчити вам своє пошанування. Не втерпів, побий мене Бог! не втерпів, щоб не заїхати, хе-хе-

Х6 • • •

Іполіт Миколаевич. Що це ти вирядився, наче до шлюбу?

Творогин (підходить до його й стискує йому руку)-Вгадав, побий мене Бог, вгадав. Зараз їду... як би вам сказать... з весілля: позавчора ввечері вінчали. Та ко-ли-б не пильне діло, то й сьогодні гуляв-би цілу ніч, побий мене Бог! Давно вже не гуляв я на такім бучнім весіллі. Повіріте,—самих дам було мабуть душ сорок...

Іполіт Миколаввич. Та у кого-ж це? Чи не у Довба —ша часом?

Творогин. У його-ж, у його, А жалко, що ваших нікого не було... Хіба... як-би вам сказать... вас не закликано?

Іполіт Миколаввич. Хе-хе-хе! Де-там... Він гнівається на мене за те, що я якось в дворянськім зібранні сказав, що.прадід його був простий мужик.

Творогин. Жалко, жалко. А хрещениці не заважило-б розважитись трохи, побий мене Бог!.. Там женихів, Олю, —як рій гудуть. Забула-б і про Шаха... хе-хе-хе! (Йде на веранду до Іполіпіа Миколаевича).

Повіриш,—шампанського хоч залийся, а музики^з міста, двадцять чоловік, побий мене Бог!

(Ліна і Ольга знов сідають на орелю)

Іполіт Миколаеапч. Він таки за Кущівського видає дочку? зійшлись?

Творогин. Душе любезна! як-же не зійтись, коли сам Творогин, Михайио Іванович, взявся за це діло? Це якби вам сказать... сором був-би на ввесь повіт... А кумушка де?

Іполіт Миколаввич. В кімнаті. Заходь!

• Творогин (/ Іполіт Миколаєвич ідуть в кімнати). Треба... як би вам сказать...

Ліна. Що це він про Шаха молов тут, Олю?

Ольга. А-а, не питай хоч ти, не край мого серця.

Ліна. Хм... чудно...

Ольга. їм сміх... Тато глузує навмисне... жорстокий чоловік!.. А цей думає, що своїми > словами розгонить мій смуток...

Ліна. Ти кохаєш Шаха?

Ольга (хвилюючись). Ну... кохаю, люблю, вміраю за ним... Що вам усім до того? Навіщо ви розворушуєте мої рани? Навіщо ви мучите мене?..

Ліна (образившись). Хм... божевільна... (Встає і йде в горниці).

(Ольга сидить хвилину непорушно. Із саду виходять ЛусЯу Шах і Леонид).

Дуся (до Ольги). Здрастуй, Олю. (Цілуються). Що, приїхали ваші?

(Шах і Леонід привітаються). Ольга. Приїхали. Вони в кімнаті. Там і пан Творогин.

Леонид. А-а, той... "як-би вам сказать", вічний сват.

Дуся (озирається до Леонида): Цсс. Треба піти привітаться. Матвіє Львовичу, ходімо. (Шах і Дуся йдуть в кімнати).

*

Леонид. А ви чому-ж це на самоті?

Ольга (одсовується на один край дошки). Сідайте. Ні ,я не одна була: зараз зо мною гойдалась Ліна.

Леонид (сідає коло неї). Так може підемо до гурту?

Ольга. Ні, не хочеться... (Мовчать)). Чого-ж ви мовчите?

Леонид. Як?.. А-а... чого мовчу?

Ольга. Дивно мені... Підійде куди Ліна, і зараз починаються розмови, сміх, милощі, змагання,—де що й береться у вашого брата. А за мною здебільшого мовчать, ось як ви зараз. Чому воно?

Леонид. Чому?—не знаю. Але про себе скажу, що я скрізь однаковий.

Ольга. Ні, ні, не кажіть, я гаразд помітила...

Леонид. Ну, нехай буде так. Але тепер я вас запитаю: чому воно так?

Ольга. Мені здається, що инші мають хист вносити з собою усюди жизність, радість. В їх вдачі одбивається наче саме життя своєю ясною частиною, своїми веселощами й радощами. Для таких людей смуток, сльози— це щось наноснеє, хвилине, що, як хмарки на яснім небі літньою добою,—випливуть і розтануть в злотистім сояшнім сяйві, не зоставивши по собі ніякого сліду. Ось як, наприклад, тато, Ліна, або Михайло Іванович... Другі-ж, це—живі малюнки для другої частини життя, сміх і радощі не про цих. Коли-ж і вибереться иноді яка хвилина, що сміх скривить... ну-да, скривить їх вуста, то це схоже на те, як у дощовий день сояшний промінь розірве на мить густі хмари й засміється до землі соромливою усмішкою... Нудно жить на світі такім людям, Леониде Платоновичу.

Леонид. Хм... дуже проста клясіфікація для душ людських, і тим, що дуже проста, тим і не вірна. Житі тя людське, Ольго Іполітовно, не їака проста. річ, як ви думаєте; тому й душа людська, в котрій одбивають-ся всі його вияви, як ви вдатно підмітили, • дуже мудрий утвір. Певне, багато залежить' і од вдачі, од темпераменту, котрий має здатність приймати і одповідати тільки на ті вияви, що роблять на душу приємні вра-ження. Але життя не складається з самих веселощів та радощів. Бувають майже в кожнім людськім житті години, що коли не зовсім, то на довгий час ламають і переінакшують усяку вдачу.

Ольга. Не знаю за других, але моя душа здатна мабуть одкликатись тільки на яви смутні, бо ще зроду не сміялась вона так, щоб другім од того сміху стало весело.

Леонид. Життя ваше не красне,ато чому-ж воно так? Ольга. Може.

Леонид. Коли ви промовили ^,можеа а не "ні, не те", то виходить, що я трохи одгадав причину болю, який опанував душею вашою. Ви нещасливі?

Ольга (трохи згодом). Видно, щастя не для такихъ, як я.

Леонид. Чому? Ви читали Короленка?

Ольга. Читала.

Леонид. Пам'ятаєте там у його є; "Человекъ создан для счастья, как птіца для польота"?

Ольга. Це—фраза, і більш нічого.

Леонид. Ні, не фраза тільки, єсть іще вираз: "Чоловік сам коваль своєму щастеві". Коли довго і уважно порозміркувати над цими фразами, то можна знайти в них глибокий і правдивий змисл. Чоловік, котрий бажає щастя, а проте, нічого не робить, щоб досягти його,— ніколи не дістане його, та він і не варт щастя. А чоловік, в душі которого повстануть живі поривання і,

зо

повставши, перейдуть у боротьбу за щастя, такий чоловік наперед смакує його, він уже на-пів щасливий.

Ольга. Хто-ж винен в тому, що* все. в житті складається не так, як бажається.

Леонид. Ніхто не винен: люде сами роблять з життя помийну яму, зо дна якої їм ледве-ледве помітно, як світять дорічні зорі справжнього щастя. Коли ці зорі часом спалахнуть, в їх серці мимоволі .з'являються невимовні поривання кудись у вічність. Отсі хвилини поривання я й назву потягом до справжнього щастя. Не треба давати їм вгаснуть, піддержуйте цей святий вогонь душі, і ви здобудете щастя, будете . сміятись таким сміхом, од котрого усміхнеться сама ніч... Погано тільки те/що більшість людей мучиться в ямі, дихає її важким повітрям, дочуває

себе нещасним, а, коли побачить, як спалахнуть далекі зорі щастя, то нічого иншого не вигадає, як тяжко зітхати: "Ох, горенько! ох, я нещасний! і живуть же десь щасливі люде!" І це всё тоді, коли треба тільки захтіти, щоб самому досягти до щастя... Чому ви почуваєте себе нещасною? Тим, що життя ваше—порожнеча, пустка, що навкруги у вас люде, котрі не то, що не здатні хоч .трохи заповнити цю порожнечу, а може ще більш додають вам смутку

Ольга. О, так!

Леонид. Так?... От бачте... Невже-ж ви не зможете втікти од цього?

Ольга. Втікти?.. Як-то втікти? Куди?

Леонид. Туди, де куєтьсй щастя людське, в царство праці й—боротьби.

Ольга. Де-ж воно, те царство?

Леонид. Де воно?.. Воно далеко, воно й близько, ноно і там, і тут, і скрізь. Ваша душа нудиться од порожнечі. Наповніть її великим змістом, який здобудете тільки въ боротьбі, въ праці за щастя загальне: в цій боротьбі славетні знаходять своє особисте щастя, вони навіть страждають і вмирають з усмішкою задоволення на вустах, бо пожили гаразд. Пам'ятаєте у Горького: "Я славно пожіл! Я знаю счастье! Я храбро білся!" промовляє конаючий од ран сокіл... Знаєте що?.. Вам нудно у вашім старім, сумнім дворянськім гнізді. (Встає З орелі). І не диво. Ви думаєте, я нічого не помічаю. Якесь прокляття висить над такими предківськими гніздами і їх жителями, котрі мусять одповідати за минуле... (Лесь на дахові скількось разів кричить сич). Сич?.. Чуєте? Вістник смерти, теж житель старих осель та руїн.

(Іван виносить з їдальні на веранду лямпу і ставить на стіл; потім приносить серветки, тарілки, ножі, виделки й готує до вечері; нарешті

одступає трохи од столу і любується, усміхається й зникає в їдальні. З правого боку виходять Серж і дід Гнат. Серж з рушницею).

Серж (привітавшись до Леонида). Олю, наче сич кричав? (Ливиться в тім напрямі, де має бути дах).

Ольга. Кричав. Що, ти хочеш застрелити його?

Cepkv Ну—да... Нічого не видно. Треба зайти з того боку. (Йде за веранду. Лід Гнат зникає назаду звідкіля незабаром чути калатання в торохкало.)

Ольга. Ви кличете мене до боротьби... Не знаю, ніколи не думала над цим. Але яка буде з мене поміч другим, коли я сама потрібую запомоги.

Леонид. То нічого. Ви завважте те, що нещастя і є той цемент, який звязує борців до гурту: у їх спільні страждання, спільні болі, спільні думки, і в своїм єднанні вони знаходять моральну пільгу, втіху для душі. Нещасні борються за нещасних і, я-ж кажу, в самій цій боротьбі знаходять змисл життя. Сам великий вчитель сказав: "Більшої од цієї любови ніхто не має, як щоб хто душу свою положив за другів своїх*...

Ольга. Хто-ж вони, ці нещасні?

Леонид. Увесь народ. І велике щастя боротись до загину за його добробут. Вам більш, НІЖ кому другому, треба повстати, коли ви бажаєте йому добра. Ваші предки, покоління за поколінням, брали од народа все, не оддячивши йому а ні на ось стільки. Всі ваші бтсі гнізда старі, ваш добробут стоїть на підвалинах народ-нього нещастя. Душа правдива, чесна повинна зріктись всього і мати єдину мету: оддячити народові за все те, що у його взято. В оборону своїх привілеїв повстануть всі ті, що на здирстві засновують своє сите життя. Тому,

виходячи на боротьбу, треба озброїтись одва-гою й переконанням, що ідеш битись за правду.

(За домом чутно постріл, а також згук дроби об залізний дах).

Ольга. Що воно?.. Фу, перелякалась.

Леонид. Т^о-ж панич на сичів охотиться.

Серж. (виходить із-за дому). Не влучив проклятого: полетів у сад... (Зникає за осокорами).

(Із кімнат виходять Ліна, Дуся, Шах, Творогин, Іполіт Жиколаєвич і Всеволод).

Іполіт Миколаевич. Наче стріляв хтось?

(Леонид привітається до Ліни, Всеволода і Творогина).

Ольга. То Серж сича стріляв.

Творогин. Бач, де вони?.. Що ви тут робите?

Леонид. Розмовляли про де-що.

Творогин. Бьюсь у заклад, що студіозус завів з хрещеницею суперечку, побий мене Богь!.. У нас у полку був поручик Піскорський. Все було... як би вам сказать... з студентами компанію водить: чи в саду гульнуть де, чи... хм... у другім місті—завжди з ними. Що-ж ви думаєте?... Зробився справжнім соціялистом, побий мене Бог! До чого було доходить чоловік. Каже нібито Бога немає. Не вірите? —Побий мене Бог, не брешу!

Іполіт Миколаевич. Ну, панове, зоставайтесь вечеряти.

Творогин. Ні, ні, дякую. Мені... як би вам сказать .. хутко треба бути вдома. Прощавайте! (Прощається з усима. До Шаха). А вас оженю, хоч ви тут як не викручуйтесь (моргає очима до Олі), побий мене Бог! Мій йолоп певне заснув. (Йде направо) Грицьку, чуєш? Гриць-ку! (Зникає за осркорами).

Дуся. І нам час до дому. Прощайте!

-4

Ольга* Може ще побудете трохи?

Шах. Ні, треба мабуть іти. Прощайте! (Шах, Дуся і Леонид прощаються).

Іполіт Миколаевич. Ну, як хочете. Іван! вечеряти!

(Гості йдуть до саду. Ліна і Ольга їх проводять).

Ліна. Ви-ж заходьте частіш, веселіш буде. Матвіє Львовичу, чуєте? А то буду гніватись.

Шах. Добре, добре, дякуємо. (Зникають в саду. Лі-на і Ольга вертаються).

Іполіт Миколаевич.. А де-ж Серж?.. Серж!!

(Із кімнати виходить Микола Лукич. Іван з Марусею подають до столу).

Ольга. Серж вже вечеряв перед чаєм. Він мабуть не буде.

Іполіт Миколаевич (сідає). Ви, тату, сідайте отут (показує місце на краю стола) Та тільки цур! не ховати шматків у пазуху.

Микола Лукич. Хи-хи-хи...

(Всі сідають за стіл).

Іполіт Миколаевич (до Ліни). Він у нас такий, ти, не помітила, Ліно? Ніяк не може позбутись свого старосвітського нахилу. Хе-хе-хе... Треба забувати, пане полковнику,—не такі часи повстали... Ти бачила, як він хотів Гаврила огріти по голові костурем?.. Хе-хе-хе... Повіриш, коли побаче мужика або робітника, і очі йому засвітяться, хоч як вони помутніли, і кулаки стискуються. Як-би голос та язик, то здається, закричав-би: "РіЬок!" Ні, татуню, тепер мугирі за нас беруться, наше діло — табак, хе-хе-хе... (Наливає Всеволодові й собі). Тобі налити, Ліно?.. Ні? чому? Дурниці, держи чарку. (Наливає). Хіба цей маруда тебе не привчив пити?

Ліна, (сміється). Ні.

Іполіт Миколаевич. Даремно... Ну, будьмо!.. За твою вроду, Ліно!— (П'ють). А!., добре вино!.. (Микола Лукич наливає собі сам і п'є). Хе... жінки й вино—заснова щастя, завважте. Ви ще молоді і певне цього не зрозуміли... Он тато добре це знає, хе-хе-хе...

Микола Лукич. Хи-хи-хи...

Ліна. Який у вас* Іполіте Микол аєвичу, чудний погляд на кохання.

Іполіт Миколаевич Як чудний?

Ліна. Я бачу, що • ви не признаєте святого, ідеального коханця. Ьи поклонник грішного кохання..

Всеволод. Чиє-б кавчало, а чиє-б і мовчало.

Ліна. Ти незносний, Всеволоде!

Іполіт Миколаевич— Хё-хе-хе! Вигадки! Ніякого ідеального кохання не буває між чоловіком і жінкою. Це— самі слова, і таке кохання істнує лиш у мріях. Та йто, покопайся добре, і—або не знайдеш зовсім ніякого кохання, або відкриєш, що всі ці мрії ведуть почин від того-ж самого гріха. Я не вірю, Ліно, щоб ти від себе це сказала, щиро... Всеволоду це личить. Та й то часто такі, як він, лицемірять: нишком п'ють вино, а привселюдно проповідують воду... Щоб ти, з такими очима, з такою вродою... Ні, вигадуєш... Давай краще ще по

ОДНІЙ.;.

Ліна. Годі, досить!

Іноліт Миколаевич. Чому? Вип'єм ще. Чи так, Всеволоде? (П'ють). Оттак... Люблю, коли яка красуня починає п'яніти. Все однаково, хоч од вина, хоч.од кохання. Робиться така ласкава, ніжна, очиці напів закриваються, так і просяться: візьми мене, ко$ай мене, цілуй мене, палкіш, палкіш... Фу, аж.мо£Оз уо-за шкурою!... Хе-хе-

ХС • • •

Всеволод. Гарно ти співаєш, тату, мов соловей на вечірній зорі. Але може кому й не до вподоби твої розмови, (киває на Ольгу).

Ольга (зрозумівти навтяк). Я, брате, привикла. .

Іполіт Миколаевич. Нічого, нічого, дурашка. Вип'єм ще. (Наливає). Ех, життя! Змалку воно покохало мене, усміхалось мені усмішкою раювання, обіцало. безмежне щастя і навіть жадного разу не зрадило... Хе-хе-хе... Ти гарчиш, Всеволоде, бо ти не можещ зрозуміти цього, мазун мамин.

Он Серж, той тяме, в чім діло, каналія. Ти хіба життя любиш?.. Так, аби-що. Там, де другий черпав-би повним келехом щастя, ти навіть не бачиш його, ідеш поуз його, не звертаючи на його уваги. Та воно тобі й не дасться. Щастя дається лиш тому, хто повен вогню, повен жаги, повен жадання упитись ним до забуття. всього, що навколо, до шаленства, хто п'ючи його, не розмірковує, не вагається. Воно не терпить рефлексів. Щастя, мов вино: коли ти п'єш його і гадаєш, чи на користь воно під^, чи незахорієш ти від його, —воно втрачає вже смак для тебе, ти морщишся... Отак і щастя. Коли хочеш ним ' насмакуватись,—забудь про себе, пам'ятай тільки про нього—і ти будеш мати його. А коли почнеш "пити, то не одстанеш, будеш упиватись ним, мов старим добрячим вином. Я був пестун щастя і зістанусь таким до Старості. Виїґєм-же за щастя, за жіноцтво, бо щастя й жінки роздільно не істнують:.. А ти, Ліно? не хочеш?.. Ну, Бог з тобою! (П'ють).

Микола Луїсич. Хи-хи-хи... (П'є).

Всеволод. Ти, тату, справжній філософ.

Іполіт Миколаївни А тц-ж як думав? Не тобі пара... Чи він у тебе, Ліно, завжди такий нудний?.. Та й не диво, —служить на залізниці. Знаєш що? Кидай свою службу та переходь знов до батька: ти любиш працювати, а у мене є за що зачипиться. А. то з Сержа, бачу, мало толку буде.

Всеволод. Ну, ні, дякую; мені й на залізниці добре. А у вас тут страшно: ще без жінки зостанешся.

Іполіт Миколаевич. Хе-хе-хе, дурашка. А там хіба не страшно? З Ліною, хлопче, скріз страшно. Оттам ще на залізниці... Не люблю я ваііїих дам: розряжені, розпин-дючені, обвішані, наче що й путнє, а такі квочки, нівроку їм, і балакають, як кухарки: єздіють, куфня, каклє-ти... Пху! аж гидко! Ти мабуть почуваєш себе царицею між ними, Ліно?

Ліна (сміється). Як раз... з язика не зпускають.

. Іполіт Миколаевич. То й добре, голубко. Виходить, що заздрять, цікавляться. Не будь ти така красуня помітна, повірь, жадна' собака й не гавкнула-б. І сови та пугачі на сонце пищать.

Ліна. І вигадаєте-ж...

Всеволод. Коли я вийду, на перон та стану ходити на. голові, то всі також почнуть балакати про мене... Заздрять, чи що по-вашому?

Ліна. Фі, Всеволоде! (Встає).

Іполіт Миколаевич. Ти нічого не розумієш, марудо... Чого їй встала, Ліно? Не хочеш? Може молока?

Ліна. Ні, досить. Дякую за вечерю. (Йде в кімнату).

Іполіт Миколаевич. Образив, хлопче. Ото-ж іди, проси прощення, а то погано буде, хе-хе-хе... Мабуть і я годі... Спасибі!

(Всі встають. Микола Лукич хутко ховає шматок хліба в пазуху і йде. в кімнату. За ним Всеволод).

Іполіт Миколаевич. "О-ох... (Сідає на східцях і закурює цигару),

(Ольга і Йван прибирають зі стола. Маруся виходе й помагає їм).

Ольга. Молоко й масло в льодовню, чуєш, Марусю?.. Однеси масло й молоко в льодовню!

Маруся. Зараз. (Бере і йде по східцях). Пустіть, пане.

Іполіт Миколаеаич (озирається). Що? га?.. пустіть?.. Ну, йди.

(Через хвилину зі стола прибрано. Іван виходить в їдальню).

Ольга. Покійної ночі, тату. Йду спати.

Іполіт Миколаевич. Будь здорова... Ви-б ще погуляли з Ліною: зараз після вечері спати вадить.

Ольга. Та ми ще посидемо у кімнаті, поговоримо.

Іполіт Миколаевич. Ну, йди з Богом!

(Ольга йде в кімнату).

Маруся (виходить з правого боку і йде по східцях, в руках у неї порожній глечик). Пустіть, пане!

Іполіт Миколаевич (жартливо). А як не пущу?

(Миколай Лукич виходить із їдальні і нишком стає за дверима. Впродовж всієї розмови він ласо дивиться на Марусю, роззявивши рота, навіть висувається із-за дверей).

Маруся. Пустіть, не жартуйте, ще побачуть.

Іполіт Миколасвич. А коли не побачуть, то нічого?.. У-ух, ясочко моя! (Хапає її за руки, тягне до себе на коліна й обнімає).

(Серж з'являється з правого боку з рушницею; побачивши таку сцену, хутко зникає назад).

Іполіт Миколаввич, Хіба ти не кохаєш мене, гостроноса?

Маруся. Пустіть, пане, побачуть.

Іполіт Миколаввич. Ну, ніхто не побачить: пішли всі спати. (Цілує її).

(Серж з'являється з-за веранди, тихенько крадеться до їх і стріляє майже над головами у них).

Маруся. Ой, лишенько! (Зхопивтись, випускає глечика, котрий падає й розбивається; вона хутко зникає в кімнаті, звідкіля вибігають перелякані Всеволод, Ліна і'Ольга. Миколай Лукич, перелякавшись, хутко шкандибає в їдальню).

Іполіт Миколаввич. Фу... чорт!.. (Хапається за серце).

Всеволод (дивиться на розбитий глечик). Що тут таке?

Серж (береться за живіт од реготу). Ха-ха-ха-ха... ха-ха-ха...

(Під осокорами з'являється дід Гнат з торохкалом в руці і здивований стає коло орелі).

ЗАВІСА.

Дія третя

Декорація та, що і в другій дії. На веранді Іван готує

до чаю.

Ольга (зходить по східцях і придивляється). Хтось наче приїхав?.. Хто-ж такий?..

Іван. За осокорами не видко, а по голосу, здається, пан Шах.

Ольга (підходить до орелі). Невже... він..., Матвій Львович?.. Він... Іде сюди... (з радісною усмішкою сідає на лавці).

Шах (виходить з правого боку). Добривечір, Ольго Іполітовно!.. Ви одна? А де-ж ваші?

Ольга. Наші., наші в кімнаті.

Шах. А Ильєнків ще не було? Я думав, що їх застану у вас. Ми вчора умовились зібратись у вас.

Ольга. А як-би їх не було, то хіба сами й не заїха-ли-б ніколи?.. Сідайте. Наші незабаром вийдуть, та й Ильєнки мабуть зараз заявляться, і вам не довго прий-деться нудитись зо мною. (Непевно сміється).

Шах (сідає коло Ольги). На такі речі, Ольго Іполітовно, дуже важко одповідати. Бо, коли мовити правду, що ви помиляєтесь і що я завжди радий розмовляти з вами, то самий тон, яким промовили ви зараз, од-бірає щирість моїх слів, і вони здаються непевними.

Ольга. Який тон?.. Тон, як тон. Я хотіла висловити тільки те, що промовила^ бо не можу навіть уявити собі, як воно вам ні з сього, ні з того стане весело зо мною, коли другім сумно.

Шах. Навіщо надмірність, Ольго ІполітОвно. Кфли чоловік випадково зустрінеться з другим, то невже він має право завчасно вимагати веселої чи нудної розмови? Буває иноді єдине слово поверне бесіду, або на дуже веселе, або на дуже сумне,—як трапиться. І чому ви думаєте, що з вами доконче мені буде сумно?

Ольга. Така я вже вродилась, що носю з собою скрізь, мов прокляття, свою тугу та печаль і другім завдаю смутку. Леонид Платонович каже, щб це тим, що життя моє нікчемне.

Шах. Не знаю, яке життя ваше, але чудно чути мені отаке. Я цього не помічав.

Ольга. Не диво. Для того, щоб побачити що-небудь в чоловікові, треба перш помітить самого чоловіка. А воно якось виходить завжди так, що мене ніхто не помічає.

Шах. Хм... Одначе ви вправду промовили: з вами важко говорити.

Ольга (сміється). О, бачте, сами признались.

Шах. Та їй-Богу... (Сміється). Ви якось так повертаєте, розмову, що не знаєш, як одповідати.

Ольга. Ну, не буду, годі... Порадьте-ж, що мені діяти, щоб стати иншою?

Шах. На те, щоб давати пораду, треба знати причини вашого... Як би це так висловити... ваших ворожих відносин до людей.

Ольга. Ворожих?

Шах. Вибачте, може я образив вас. Але мені здається, що ви маєте якусь потайну злість на людей, ви не любите їх.

Ольга. Любити людей? А за віщо-ж їх любити? Шах. Як за віщо?

Ольга. Чи не за те, бува, що од їх не чуєш ніколи доброго слова, що вони навіть не помічають тебе, а коли хто й зверне на тебе милостиву увагу, то починає говорити з тобою або-ж глузуючи, або з жалем, підкреслюючи тим самим твоє безталання! Чи не за те х любити, що не бачила від них ніколи краплини щастя?

(Всеволод виносить із горниць фотографічний апарат, становить його коло орелх й метушиться біля його).

Ольга. Ну, а потім що? Де-ж задоволення, де-ж щастя?

Шах. Певне, щастя буде не багато од того. Але коли ви будете сподіватись щастя од людей, то до-віку його не діждете.

Ольга. А де-ж меві його взяти?.. Мама радить терпіти й сподіватись за це на небі щастя. Леонид Платоно-вич закликає на якусь боротьбу за щастя народнє і впевняє, буцім-то в тім щастя.

Шах. А ви-ж як думали?

Ольга. Я вас питаю, де воно? Навіщо мені щастя на небі, коли я жадаю його на землі. І яке мені діло до щастя якогось там народа, коли я не маю свого, особистого. Змалечку душа моя шукає його і не знаходить. Я бачу часто його в-ві сні: воно з'являється мені таким пишним, променистим, урочистим, а прокинешся... а, бодай каменем заснути!.. Хм... Вродилась я не вродливою, а то я знайшла-б його. Чому воно так діється на світі, що для того, щоб мати щастя, треба доконче бути красунею? Хіба невродливі не можуть кохдти так, як і вродливі? Хіба в їх серце холодніше, кров рідша, бажання не людські? Щастя, щастя... Дайте мені обличчя Ліяине, стан Дусін, то я знайду його, не буду, мов старець, прохати, як милостини, ласки, привіту...

Шах. А душу чию ви бажали-б мати?.. Не в обличчі, не в стані воно, те щастя, а в гордій, чесній, привітній, душі, непохитній волі, гарячому серцеві, повному поривання до ідеалу...

Ольга. Вигадки!.. Бажала-б я довідатись, чи покоха-ли-б ви мене такою, як я єсть по вроді, хоча-б душа, воля і серце в мені були такі, як ви кажете?..

Шах. Покохав-би.

Ольга. Покохали-б?..

Всеволод. Спізнилась, Олю? га?..

Ольга (розхвильована до Всеволода). Замовчи, навісний!.. Всі ви навісні, не можу бачити вас... Ви заїли душу, моє серце... Ви зпустошили його своїми хижими вчинками, ви знущались, глузували з його, витруїли з його останню віру 6 людей, а тепер смієтесь, радієте...

Всеволод. Оттакої! Накинься на кого багатшого. Подякуй татов, а не мені.

Ольга. Всі ви однакові: і тато, і Серж, і ти.

Творогин (виходить з правого боку). Добривечір!.. О, і пан Матвій тут. (Привітається. До Ольги, лукаво усміхаючись). Я-ж казав, що не треба журитись... хе-хе-хе, побий мене Бог!.. (До Всеволода). А ви це кого збі-раєтесь фотографувати?

Всеволод* Коли хочете, то й вас.

(Із саду виходять Ильєнки).

Творогин. Хе-хе-хе... А той... як би вам сказать... Іполіт Миколаевич вдома?... О, дивіться,—Платон Плато-нович з чадами й домочадцями, побий мене Бог!

(Ильєнки підходять і привітаються).

Творогин (до Платона Платоновича). Та й довго-ж я вас не бачив, Платоне Платоновичу. Чи ви буваєте де, чи й на вакаціях працюєте, яко

педагог... хе-хе-хе! Зда-ється-ж, ні з ким. Доня, бач, яка виросла. Чому ви заміж її не оддаєте?

Платон Платонович. Рано ще.

Творогин. Що? рано?., Хе... от чепуха! А коли-ж? Тоді, як зуби повипадають?.. Ні, справді?.. Га?.. А я й жениха гарного знайшов-би, побий мене Бог!.. Що?

(Всі сміються).

Дуся. Чому й не"так? Шукайте. Тільки-ж чорнобрового.

Творогин. Хе-хе-хе... Які ви всі до чорнобрових... Платон Платонович (до Ольги), Ваші вдома?

Ольга. В кімнаті.

Платон Илатонович (до Творогина). Ходімо краще до старих.

Творогин. Щоб не заважати молоді... хе-хе-хе!.. Так, так. Платон Платонович. А ти, євгене> посидь тут..

(Платон Платонович, Тетяна Михайлівна і Творогин ідуть в горниці).

Всеволод (у слід). Ви-ж там не довго сидіть, зараз буду здіймати.

(Ольга і Дуся сідають на орелі. За коном чути, як робітники починають співати: "Копав-же я та криниченьку").

Леонид (до Всеволода). Що не ладиться у вас? (Приспівує робітникам тихо).

Всеволод. Та чорт-його-зна, що воно за напасть! Ко-сета чомусь не залазить,—розсохлась чи що... Останній раз я здіймав у себе на станції, так справно було. (Виймає із апарату косету і зчищає їй боки ножичком).

(При останніх словах виходить із кімнати Серж, привітається до всиху одводить £вгена убік і шепоче щось на ухо йому: обоє сміються).

Серж. Ходімо?

ввген. Не хочу, я тут посидю.

Дуся. Що це у вас там за секрети?

Серж. Багато знатимете, швидко постарієте.

Всеволод. Знов якусь капость вигадав, бачу по очіх... Що? може не вгадав?

Серж. Дивись отам за своїм апаратом.

Всеволод. Та ти розумний, батьків син. (До Євгена). Мабуть кличе піти подивитись, як дівчата купаються?

ввгеи (засоромившись). Ні... він той...

Серж. Дурень!.. Дивись за своїм носом.

Всеволод (перекривляє). За своїм носом... Мені нічого дивитись.

(Мовчать всі. Тільки Леонид приспівує робітникам).

Ольга* Та говоріть-же хоч що-небудь... Я-ж казала, що зо мною вам нудно. (Нервово сміється). Леониде Платоновичу, ви хоч-би заспівали нам, ніж ото підеш-" вувати робочим.

Леонид. Залюбки. Але рояль в кімнаті.

Ольга. У вас і так гаразд вийде.

Всеводод. А ви йдіть в' кімнату. Можна вікна одчинити. А програватиме вам жінка...

(Ліна виходить на веранду).

Ліна. Що там "жінка"? (Жмуриться, ніби не розпізнає гостей). А-а, це ви тут, Матвіє Львовичу... (Підходить і привітається)

Шах. Ні, в кімнаті не той смак... (Встає й дає місце Ліні).

Ліна. Про що це ви?

Леонид (встає і йде в глибинь кону, під осокори). Що-ж в.ам заспівати, Ольго Іполітовно.

Ліна. А, співати будете?.. Гаразд, гаразд. Ви отієї!., тривайте, якъ вона?.. "Что моямілая, что моя нєжная".

Ольга. Все, що ви співаєте, мені подобається. Заспівайте "Минають дні".

Ліна. Дуже сумна.

Ольга. Ні, ні, співайте.

Леонидь (одкашлюється й пробує тон; нарешті по-чинає з почуттям):

Минають дні, минають ночі, • Минає літо; шелестить Пожовкле листя... гаснуть очі; Заснули думи, серце спить;

І все заснуло,—і не знаю, Чи я живу, чи доживаю, Чи так по світу волочусь, Бо вже й не плачу, не сміюсь...

Доле, де ти? доле, де ти? Нема ніякої!

Коли доброї жаль, Боже,

То дай злої, злої!

Не дай спати ходячому,

Серцем замірати

І гнилою колодою

На світі лежати.

А дай жити, серцем жити

І людей любити,

А коли, ні, то проклинать

І світ запалити!

Страшно впасти у кайдани,

Умірать в неволі,

А ще гірше—спати, спати

І спати на волі,

І заснути навік-віки,

І сліду не кинуть

Ніякого! однаково—

Чи жить, чи загинуть.

Доле, де ти? доле, де ти?

Нема ніякої!

Коли доброї жаль, Боже, То дай злої, злої!

(Ольга, схиливши голову на плече Дусі-не, уважно слухає, зачарована дивним solo. Ліна якусь хвилину слухає, а потім щось нашіптує Шахові на ухо; той неохоче одповідае иноді кивом голови. Із горниць виходять Іполіт Миколаєвич, Вікторія Францовна, Творогин, Платон Платоно-вич, Тетяна Михайлівна, за ними Микола Лукич, сідають на веранді коло чаю і слухають, повернувшись лицем до співця. Микола Лукич непомітно ховає шматок хліба за пазуху).

Леонид (скінчив і став в задумі, зпергиись до осокору).

*

(Всі хвалю садять непорушно під впливом пісні; нарешті починаються оплески).

Творогин. Добре, побий мене Бог! Та ви справжній Шаляпин!

Іполіт Миколаевич. Чудово, чудово, паничу! Не по тій дорозі пішли... З таким голосом, з таким талантом... хе... я завоював-би світ. Від'жінок одбоюне було-б,

Платон Платонович. євген! Ти-б ішов з Сержем в сад...

Творогин (бере чай од Віктори Францовни). У нас у полку був підпоручик Розкотилов, так отой іще співав було, побий мене Бог! Ти його повинен знати, Іполіте... Як заведе було: "Ти не моя, зачєм-же я тебя люблю", то баришні аж плачуть. А на гитарі як грав!

Шах. У вас у полку все знаменитості.

Творогин. А що ви думаєте? Народ був чудовий.

Іполіт Миколаевич (до молоді). Чаю, панове, не хочете?

Всеволод. Оттакої. А ну, кидайте, лишень, чай та йдіть розсажуйтесь,—буду здіймати.

Іполіт Миколаевич. Вже мабуть пізно, нічого не вийде.

Всеволод. Іване! (Іван входить із їдальні). А ну, бери лишень стульці й неси став огам насупроти, коло веранди.

(На веранді встають з-за столу і йдуть на сцену).

Леонид (підходить до Ольги). Чом це ви засмутились так?

Ольга. Боже, яка чарівна мелодія! "Коли доброї жаль, Боже, то дай злої, злої". Так могло кричати лиш дуже нещасне серце.

Леонид. І велике, додайте. Ходімо до гурту.

(Всі зходяться коло веранди: закладається група).

Всеволод (накривається великою чорною хусткою Г

4 ~

дивиться на групу через апарат). Ні, трохи не так! (Метушиться, переставляючи триноги під апаратом і .знов дивиться на групу).

Іноліт Миколаевич. Ти ще довго? Чи може додержиш, поки смеркне.

(Лша, жартуючи стає в надто незвичайні пози)..

Всеволод. Тривай,— зараз... Ну, сидіть спокійно, Ліно, не крутись... Дивись-же, Іване: коли ми усядемось, ти раптом відкриєш отсю накришку, просчитаєш про себе... отак: раз, два, три,—-і миттю закриєш. Розумієш?

Іван. Добре. {Стає до апарату).

Іполіт Миколаевич. Ліно, підбери губки, а то попадають. (Сміх).

Всеволод. Тату! а то кину... ч Садіть в*сі спокійно, не ворушіться. Серж, лридерж Гектора, нехай він. тобі здохне!.. . (Стає до групи). Ну, всі готові?.. Гляди-ж, Іване, як скакнеш три, хутко закривай. Починай.

(Микола Лукич, зоставшись, на самоті, в ту мить, як Іван відкрив накришку, потягся до бутилка з коньяком, зачіпив стакан, котрий упав і роз— • бився).

Ольга (схопившись з місця). Ой, Боже мій!.. (Микола

Лукич тікає в їдальню): Іван... три! (хутко закриває накришку).

Всеволод (спалахнувши, до Ольги з кулаками). Що ти наробила, божевільна! (Біжить до апарату). Пропала справа!

Ольга (образившись) За... за віщо?.. (Встає, і одходить од групи і сідає на лавці).

Вікторія Францовна (до Всеволода). Ти збожеволів, Всеволоде. Хоч-би людей посоромився.

Іполіт Миколаевич. Ти кажи: будеш ще здіймати, чи ні? Чого-ж ми отут будемо сидіти.

Всеволод. Нехай вас хто другий здіймає. (Складає апарат і несе в кімнати).

Іполіт Миколаввич. Дурак! (до гостей). Ходімо чай пить.

(Всі встають: старі ідуть чай пить, а молоді зостаються коло орелі).

Іполіт Миколаввич. Ти, Ліно, не хочеш?.. Ну, як хочеш.

Ліна (до Шаха). Давайте в "спльотника".

Дуся. Мені не хочеться грати, Ліно.

Ліна. Чому? А ти, Олю?..

(Ольга крутить головою).

Ліна. Оттакої! Хіба ліпше сидіти й нудитись.

Леонид. Коли це ви спостерегли, щоб ми нудились? Я особисто майже не відаю, що то' нудьга.

Ліна. О, ви відомий філософ. Вам-би все сперечатись. Ну, як хочете.

Леонид. Невже вам до вподоби такі міщанські потіхи, як "в спльбтрика", або "в почтальона" і т. и.?

Ліна (образившись). Перш усього, паничу, я нё міщанка, а дочка полковника і славетнього дворянського роду. У мого батька ще й досі зберігається грамота од цариці Катерини з величезною восковою печаттю: коли є бажання, можете довідатись.'Воно не всякий зможе похвалитись цим.

Леонид. Ні, дякую: вірю панії на слово. Але даремно ви образились. Ви не так зрозуміли слово "міщанський". Що-ж до— того, що не всякий —зможе похвалитись восковою печаттю, то в наші часи такі речі зовсім нецікаві.

Ліна. Як-то не цікаві?.Чи чуєте, люди добрі? Та ви розумієте, що це документ, котрий свідчить про давність, роду дворянського. То ви говорите так, бо сами не із дворян.

Леонид. То що? Може чи не заздрю?

Ліна (сміється). А хто в^с знає?

Леонид (гордо). Мій батько був народній вчитель, а дід хлібороб.

Ліна (сміється). Родовід значний.

Творогин (з веранди). Б'юсь у заклад, що студіозус почав суперечку, побий мене Бог!

(Далі всі слідкують за змаганням).

Леонид. Родовід значніший, ніж ви думаєте. Певно, він не записаний у дворянські книги, але-ж це ні к чому: наші предки, щоб прожити в світі по-людському, покладали надії не на стародавність роду, а єдине на свої власні сили та на свій розум. А про те, хто приносив більш користи для вітчизни, про те розповідає історія. Хлібороб пережив віки й зостався так само молодим, повним силъ розумових і фізичних, яким і був, не вважаючи на те, що з його сім шкур здирали.' А дворянство? Що ми бачимо навкруги? Чи багато налічите дворянських родів, котрі до цього часу зберегли-б незіпсованими свої моральні та фізичні сили? З головних верстов дворянства до самого зубожівшого, задрипаного панка, придивившись пильніш, лехко помітить усі ознаки виродження.

Творогин. От тобі й раз!.. Чуєте, панове? Я-ж казав, що студіозус щось утне незвичайне, побий мене Бог! Слухайте, слухайте,—зараз ляпне, що й Бога немає...

Леонид. Та й не диво! Зпоконвіку всі думки цього славетного стану російського були навернені на одне: жити, яко мога, ситніш і нічого не робити, опріч охорони своїх привілеїв. Це було тим легше, що робоча сила не коштувала нічого, була даремна.

Іполіт Миколаевич. Тривайте, паничу, не гарячіться. Можна вважати дворянство за стан оджившій, і взагалі події людей на стани—річчю безглуздою. Але говорити, що дворянство не приносило жадної користи, на це треба багато одваги, щоб не сказати більш... В давні часи воно, дворянство, було єдиним носителем культури, воно виконало ту роль, яку тепер взяла на себе інтелігенція.

Леонид. Носителі культури!.. Дорого дуже обійшлось це народові. Та чи воно виконало, як слід цю ролю? А чого ми одстали од євРопи на Ц*ле століття? га?

Іполіт Миколаевич. Ну, на це були причини, усунути котрі не залежало од дворянства. Опріч того... Та що там балакати! Як-би не дворянство, то навіть того, що маємо зараз, не було-б.

Леонид. Як-то так, не було-б? А мені здається, що як-би дворянство здавна не захопило собі монополії власти й просвіти, щоб була спроможність кожному чоловікові приєднатись до культури, повірьте, на верхах культури зразу стали-б не дворяне, міщане, або піддані, а достойніші, мудрійші люде, незалежно од роду, тягли-б за собою других, і ми досі нічим не одрізня-лись-би од європейців. А дворянство брало від культу-тури тільки те, що служило йому або на втіху, або для побільшення експлуатації, утиску народа. Просвіта послужила йому на те, щоб ще більш одрізнитись од народа. Хто придумав кріпацтво:'.. Хто цілі століття давив народ у лабетах безправя, неволі, вважав його майже за товарюку?.. Що я кажу—майже! Вам певне відомі вчинки самовольців, катюг, котрі з підданними поводились гірше, ніж у XIV столітті татари з плінними. сем'-ями: продавали й розлучали батьків та матірок з дітьми, братів з сестрами, чоловіків з жінками, міняли їх на коней, навіть на заводських щенят. Вам відомі ті кари, які вигадували біснуваті пани про своїх невільних/ рабів, кари, яким позаздрили-б середневікові інкві-зітори. (Встає розхвильованний). А ви—"носителі культури"... Були й такі, я нічого не кажу. Були навіть борці за добробут народній, були... Та що-ж... раз, два, три, й облічився. Але вони не належали вже до дворян. Приєднавшись до культури, вони втрачали тоді специ-фичний дворянський дух і робились людьми, а не дворянами, чи чим там... А останні, впродовж п'ятьох віків, —кати, шкуролупи, п'янюги, розпутники, котрим слово "культура" таке-ж чуже, як і найгидшому з їх рабів. До чого-ж це привело? Які здобутки такої культури зостались їх нащадкам та народові? Чи згадують ті й другі про своіх предків без лютости, без гніву й скреготу зубовного?.. Перші не дякують, бо почувають, що вони виродки, що разом зі словом

виродження вживають, як приклад, як ілюстрацію, стан дворянський; що від предків, опріч цього, зосталась ненависть народня, зібрана й зрощена віками. Другі не дякують—знати за-що... Завдяки дворянству і його вчинкам, більшість на роду до цього часу пробуває в пітьмі, в убожестві, в рабстві, тоді, коли їх європейські брати п'ють проствіту повним келехом.

Іполіт Николаевич. Та й лютий-же ви на дворянство. Але повірьте, що народ, за котрий болїє ваше серце, не такий вже нещасний, як ви думаєте. Одбери у мене мої маєтки, і я зостанусь ні в сих, ні в тих. Також і мої діти. А мужик що? є наділ—він пан сам собі, буржуа, не гірший од нас. Одбери у його все—він не загине, бо має здоров'я та робочі руки і буде жити однаково, як і з наділом.

Леонид. Чудова логіка! Наній заснована вся наша фінансова, економічна політіка, все наше безладдя та безправ'я—на поту та на крівавиці мужичих. Та забуваєте, панове, те, що келех терпіння народнього має дно і має вінця. І горе вам буде, коли ви попустите, що через вінця поллється. Тим паче—горе, що прийдеться рахунки зводити з темною масою, з гор'ем неуміркова-ним.

Ліна. Як-би всі були дуже освічені, хто-ж-би тоді працював?

Шах. Це, Галіно Федоровно, з другої опери.

Ліна (до Шаха). Адже-ж і ви дворянин?

Шах. Ми не дворяне, а люди... Підходить той час, коли всім треба буде забути, що вони щось особливе, коли родились у дворянській, а не в мужичій родині, забути легенду про чорну та білу кість.

Творогин (до Шаха). Нічого не розумію, побий мене Бог! Та коли ви... як би вам сказать... так вподобали бідного мужичка, то зостається тільки оддати йому свою землю, побий мене Бог!

Utax. І оддам, що-ж ви думаєте.

Творогин. Отеє, хай Бог боронить! Чи ви при своїм умі?.. Га?.. Чуєш, Іполіте?.. Це гірше, ніж сказати,, що Бога немає, побий мене Бог!

Іполіт Миколаевич. То панич жартує: він не стільки простак, щоб зробити таке глупство.

Шах (сміється). Слово чести, оддам.

Іполіт Миколаевич* Ні, ні, не повірю... А сами-ж тоді як? З катеринкою підете?

Шах. А у мене є голова, руки, та і вчився-ж я чомусь в університеті.

Іполіт Миколаевич. З ума сходить сьогочасна моло-діжь.

Творогин. Треба буде в дворянському зібранні підняти це... як би вам сказать... питання. Це річ небезпечна: однім оддаси, а другі, сами захотять взяти, побий мене Бог!

Леонид. Стара історія!

Творогин (до Леонида): Вам добре балакати, коли за душею ні клаптя земельки. А нам непереливки!.. Сяка-така, заложена, перезаложена, а все—шматок хліба, побий мене Бог! А то—рівність... Ні, дякую за ласку. Яка в чорта рівність, коли торбиною пахне. Що?..

Ліна (до Шаха). От ви сказали, що треба забути про чорну та білу кість. Виходить, що Маруська повинна вважати мене за рівню?

IIIax. А хоча-б і так?.. Що пані стратила-б від того?

Ліна. Або я зовсім безглузда, або тут щось непевне. Хто мусить працювати: хліб сіяти, страву готувати в пекарні, прибірати в горницях і т. и.?

Дуся. Не знаю, Ліно, чого тут не розуміти?.. Ми звикли з розумінням дворянин, дворянка єднати розуміння пана, що повинен тільки приймати послуги і не працювати. Скасуй перегородки між людьми, і життя саме позначе, кому що робити, завваж—робити, бо тих, котрі забажають жити не працею, життя примусить зійти зі сцени.

' Серж. Ходімо в сад, євгене.

(Євген і Серж ідуть в сад).

Ліна. І ви, Матвіє Львовичу, так думаєте?

Шах. Цілком згоджуюсь з євдокією Платоновною.

Ліна. Ну, на це я не згодна. Я звикла жити без праці і бажаю прожити без неї... На мій вік стане прислужниць...

Леонид. Чи стане?..

Ліна. Що?.. А там хоч трава не рости.

ІшУліт Миколаєві". Браво, Ліно! (Сходе з Платоном, Платоновичем з веранди). Співай, кохай, веселись, а помрем,—яке нам діло до того, що потім буде.

Шах (до Дусі). Може пройдемо в садок?

Дуся. Можна.

Ліна. І я з вами.

Платон Платонович. Будьте ласкові, не заводьте там при євгенові .своїх небезпечних суперечок.

Леонид. Чого ти жахаєшся? євген і без того це добре тямить.

ІІлатон Платонович. Ні, ні, він ще молодий. (До Іпо-літа Миколаевича). Страшно за теперішніх дітей: так і лізуть пробоєм, не озираючись. А діректор у нас не любить цього.

(Шах, Дуся і Ліна ідуть в сад).

Іполит Миколаввич. Мій Серж теж такий: ніяк не слухає батька.

Леонид (до Ольги). А ви, Ольго Іполітовно, чиїм поглядам спочуваєте?

Іполіт Миколаввич. Вона у мене ніяких поглядів не має. Покохала, бач, безнадійно...

Ольга (встає). Тату!..

Іполіт Миколаввич. Не буду, не буду... Яка-бо ти сердита, й слова не промов. Я-ж жартую.

Ольга (сідає). Жарти...

Іполіт Миколаввич. Ось ходімо, Платоне Платоновичу. (до Творогина). £ЙУ ти!., чуєш, дон-жуан старий! Буде тобі коло старих жінок припадати, хіба молодших немає, хе-хе-хе... Ходімо покажу вам свій новий екіпаж...

Творогин (сміється). Чудак!.. (До Вікторії Францов-ни та Тетяни Михайловни). Вибачте... (Сходять з веранди).

(Іполіт Миколаєвич, Платон Платонович і Творогин зникають праворуч за осокорами. Вікторія Францовна і Тетяна Михайловна сидять ще хвилину за чаєм, нарешті їдуть в кімнату).

Леонид. Чого зажурились, Ольго Іполітовно? Своєю піснею навів я на вас смуток.

Ольга. Піснею?.. Ні, я завжди така. Пісні життя иноді завдають більше смутку.

Леонид. Треба тікати од того життя, котре наспівує лиш журливі мелодії.

Ольга. Ви знов своєї... Ні, мені не втікти звідсіль нікуди... Ви не можете цього зрозуміти—ви захожий з другого мира, і ваші ідеали, ваші поривання не для нас... Наші шляхи не сходяться...

Леонид. Мені здається, що є тільки один певний шлях для кожного, хто має душу й серце.

Ольга. До того ще треба мати й сили, а також освічення. А у мене ні того, ні другого... Вчитись мені не дали, а в самої на це ні уміння, ні хисту. Працювати без цього,—не буде діла, бо нічого не тямлю, та й не лежить душа моя до праці.

Леонид. Хм... Ну, це инша річ...

Ольга. Слухала я вашу розмову і... бачу, що близько край...

Леонид. Який край?

Ольга (по хвилі). Я цілком згодна з вашою теорією про виродження: безсила, безвільна, лехкодушна панна, до того-ж іще й виродок. Бувають виродки талановиті, могутні, що мають силу завоювати собі життя й щастя, але у мене немає нічого,—порожнеча, пустка. Навіть бажати я не можу, як усі... Я бажаю тільки смерти. (Мовчать обоє в задумі). Ви зараз думаєте: чудна це панночка, хто ій забороняє вмерти, коли на те її бажання? що лекше над це?.. Певне так. Я й сама не насмію одповісти на це питання. Хто або що примушує мене тягти ще це навісне, безпросвітне життя?.. Ніхто і ніщо. Коли-б я вмерла хоч зараз, жадна душа не по-жаліла-б бідної, непомітної істоти, котра усім здається цілком нікчемною, лишньою на світі. А я живу... Ні, не живу, а тільки жеврію, тягну, як кажуть... Навіщо?

Леонид. Ви зневірились... Мені здається, що, коли у чоловіка зосталась хоч искра любови до життя, то на це є й причина. А коли знайти причину, то по їй можна знайти й рятунок.

Ольга (зітхає). Нї, Леониде Плагоновичу, не все так і лехко, як здається. Ви хочете дізнатись причини?.. Я вам скажу її. А ну, знайдіть рятунок.

Леонид. Спробую.

Ольга. Мене вдержувало ще... вдержувало кохання.. Тільки ви не смійтесь...

Леонид. За кого ви вважаєте мене?..

Ольга. Я кохаю... Кого?—Вам, звичайно, однаково. Але я сама жахаюсь свого кохання, тим паче, що... я помітила, що той, кого я кохаю, кохає другу.

Леонид. Хм... А ви залиште це, як даремну надію, та візьміться до самоосвіти. Ви мучитесь, Ольго Іполітов-но, бо вам бракує змісту в житті...

Ольга. Залишити даремну надію... Боже, і ви тієї!

Леонид. Я привик називати речі їх власним ім'ям, тому—вибачте, коли уразив вас.

Ольга. Ні, ні, тепер я сама бачу, що даремні надії... Боже... жити єдиною надією, самітно пестити її там десь глибоко-глибоко на самому дні, і вмить стратити... Це над силу.

Леонид. Я бачу, Ольго Іполітовно, що вам тяжко, дуже тяжко. Але невже у вас не стане духу побороти це почуття й забути його...

Ольга. Забути?.. Ні, мабуть дуже великі надії покладала я на це.

Леонид. Чудно. Я не зрозумію, як ви могли сподіватись,—невже вам подано на це який привід?

Ольга. Ні, жадного приводу не було. Це був сон... Але мені здавалось, що це річ можлива. Я ждала чуда...

(По хвилі). Боже, Боже, що буде далі? Де вихід? Навкруги одна гидота, пітьма... Блиснув ясний промінь — і згас, а з ним погасла й та дивная мрія, яка примушувала мене забувати моє безталання... Чужа, всім чужа, самітна...

Ліна (виходить з Євгеном із саду). А ви й досі сидите? Чого ви обоє такі кислі? Весело мабуть вам?.. А Матвій Львович та Дуся поїхали на човні. Кликали й мене, та я лякаюсь. (Сідає на Орелі. До євгена)— Чом-же ви, паничу, не купались? Ха-ха-ха!..

@вген. Паскудство! Леонид. Чому ви смієтесь?

Ліна. Як-би ви знали, що вигадав Серж... Як тільки Матвій Львович сів у човна, недалеко у вербах щось шелеснуло у воду. Зчинився вереск. Він думав, що хто потопає та мерщій туди... ха-ха-ха!..

Ольга. Ну?

Ліна. І в кущах наскочив на дівчат, котрі хутко одягались. Що таке? Ха-ха-ха... Вони купались, а Серж роздягся в кущах і прожогом кинувся в воду коло них. Вони, мов навіжені, з річки. Ха-ха-ха!..

Леонид. Одначе панич не дуже перебірливий на жарти.

Всеволод (виходить із кімнати на веранду). Ліно, а йди лишень на хвилину сюди.

Ліна. Не хочу. Що там таке? Почув сміх і зразу біжить, думає тут бозна що.

Всеволод. Йди, коли велю, дзиго! треба...

Ліна. Мені й тут не погано,

(З правого боку виходять Творогин, Платой Платонович і Іполіт Миколаевич; за ними—Ганна з дитиною).

Творогин (побачивши Ольгу та инших). Хм... скандал в благороднім семействі, та й годі, побий мене Бог!

Іполіт Миколаевич (до Ганни). Одчепись ти, ради

Христа! Що я можу заподіяти? Подавай в суд. Не же-нити-ж його на тобі. *

Ганна. Я, пане, й не пішла-б за його... і очей не по-казала-б сюди. Та коли-ж мені їсти хочеться, а на роботу з дитиною не беруть.

Іполіт Миколаввич. Однесла-б у воспитательний у місто, позбулася-б клопоту.

Ганна. Ні, вже коли еміратн, то вкупі...

Творогин. От дурна! Та ти вклонилась-би панові Тво-рогину, Михайлові Івановичу,—він-би тобі враз жениха знайшов... хе-хе-ле, побий мене Бог! А то як же таки... Це не довго й під тином подохнуть. А що ви думаєте? побий мене Бог!.. Біда з цими дівчатами...

Платон Платонович. євгене, ти йшов-би до Сержа у сад, чого тут трешся?

Леонид (набік). Так, з огню та в полум'я.

(Євген одходить неохче до саду, стає й слухає).

Іполіт Миколаввич. Ну, йди собі, я нічим не винен. Бачила, що хлопець, було-б не лигатись з блазнем.

Ганна. Пане, я й в суд не подаватиму, тільки дайте хоч що-небудь... їсти нічого, на роботу не беруть... (Плаче).

Ольга (впродовж всех розмови сиділа й слухала з поширеними очима). Боже!.. (Гистерично ридає).

Леонид і Платон Платонович (метушаться коло неї). Води, води!

(Всеволод виносить'в кухлі).

Іполіт Миколаввич (виймає гаманець). На десятку та не ходи сюди більш, коли не хочеш мене росердити. У мене он дочка—баришня, а ти тут... хоч-би4посоромилась.

(Серж виходить із саду; побачивши Ганну, знову зникає в кущах. Із саду виходять Шах і Дуся і підходять, зацікавлені сценою).

Ганна. Од сорому ситий не будеш. Не по своїй волі прийшла я сюди. Голод та безталання моє пригнали мене... (Бере гроші). Спасибі, паночку, дай Бог здоров-ля... (Хоче поцілувати у руку).

Іполіт Миколаевич (одпихає її). Йди, йди... Марусь-ко!.. проведи її.

Маруся (котра з Іваном дивилась на сцену з веранди, сходить і проводить Ганну за осокори).

Іполіт Миколаевич (до Ліни, котра впродовж все'і сцени дивилась вельми зацікавленими очима). Біда з вашим братом, хе-хе-хе... А Сержеві треба чуба намняти, щоб був обережніший.

Ліна. Дівча чи хлопчик?

Іполіт Миколаевич. А ти кого хотіла-б? Хе-хе-хе...

Ольга (до Іполіта Миколаевича). Ти ще смієшся... У другого-б очі від сорому та бешкету вилізли, а тобі смішки... (Ридає).

Леонид. Заспокойтесь, Ольго Ігіодітовно, ходімо в кімнату.

(Беруть з Всеволодом її під руки і ведуть на веранду).

Іполіт Миколаевич (у-слїд). От тобі й маєш... Що-ж тут такого?.. Діло житейське, хе-хе-хе...

(Всі похмуро мовчать).

Творогин (по хвилі). М-да... Був у нас у повку...

ЗАВІСА ХУТКО СПАДАє-

Дія четверта.

Вечір.

Кімната на дачі Ильєнків. Стіни обклеєні шпалерами. Праворуч^- двері на ганок, ліворуч—в другу кімнату. Просто—етажерка з книгами. Обстанова проста, дачна. Посередині—стл; коло його метушаться Тетяна Михайлівна і кухарка Горпина.

Тетяна Михайлівна. Куди ти поділа ключ від сардельок?

Горпина. Мабуть у пекарні, я зараз... (Виходить).

Тетяна Михайлівна (лічить тарілки). Одна, дві, три.. одинадцять, дванадцять, тринадцять. Здається, всі... Дуся!

Голос Дусі (з другої кімнати). Чого тобі, мамо?

Тетяна Михайлівна. Ти гаразд знаєш, що тринадцять треба... Яке погане число...

Дуся (виходить, приколюючи бант на грудях). Кого тринадцять?.. А-а... тринадцять, тринадцять: шестеро. Гробачевських, Матвій, Творогин та нас п'ятеро...

Горпина (з ключем). Ось, пані... (До Дусі). 1 які-жви, панночко, хороші. Цариця, справжня цариця! Невістка пана Гробачевського помре з заздрощів, як побаче...

Дуся (сміється). Вигадай...

Тетяна Михайлівна. Годі тобі, цокотухо.

Горпииа. Іже-Богу, пані... Та ще, як побаче, що заручини,—край... Маруся, їхня покойовка, каже, що вона так хвостиком і бігає за паном Матвієм, а він-же хоч-би тобі оком на неї скинув...

Дуся. Звідкіль ви все знаєте? Сорока на хвості носить чи що?

Тетяна Михайлівна. Не диво: Гробачевські ніяк не таяться,—все на очіх,—як плащуваті цигане.

Горнина. На очіх, душе мила, все на очіх... Ось хоч-би учора... ой, горенько! Молодий Гробачевський з панночкою наскочили у саду на старого пана й невістку. Старий обнімав і цілував молоду пані. Душе мила!.. (зпліскує в долоні) що-ж тут зчинилося! Молодий зхо-пив старого за горло, невістка кинулася між їх рознімати. Панночка зомліли... їх так на руках і віднесли у горниці: насилу-насилу, кажуть, очуняли...

Дуся. Сердешна Оля, їй не життя, а пекло.

Горпина. Пекло, душе мила, пекло... Робочі збіглись.. Сором! Ми мужики, душе мила, а так не поводимось.

Тетяна Михайлівна. Годі тобі торохтіти. Йди в пекарню, покличу, коли треба буде.

Горпина (йде). Що-ж, пані, коли правда, хрест мене побий!..

Тетяна Михайлівна. Дивно мені на Вікторію Фран-цовну. Та я їх усіх держала-б в руках! Де-ж таки— така розпуста в сем'ї... Молодий панич теж... І мати допускає до цього. Та я йому... .не знаю, що зроби-ла-б! А то така квочка: одно квокче...

Горпина (вбігає). Пан Матвій.

Дуся. Проси.

(Горпина вийшла).

Тетяна Михайлівна. Піти трохи прибратись. (Виходить).

Шах (входить). Вибачте... я дуже рано?

Дуся (весело). Ні, ні, голубе, сідай.

Шах. Добривечір, моє щастя! (Цілує їй руну і сідає коло неї). Вітаю й бажаю... навіки зостатись такою гарною, як зараз.

Дуся (сміється). Спасибі.

Шах. Де-ж ваші?

Дуся. Мама в опочивальні, а тато з дядьком пішли купатись, зараз прийдуть.

Шах. Що, тато не зрікся свого наміру об'явити нас сьогодні привселюдно молодими?

Дуся. Ні. А що?

Шах. І навіщо воно йому здалось?

Дуся. Каже, щоб поговору не було. Наче-б то нам поговір страшний... Ну, та треба уважити татові й мамі. Нас од того не поменшає, а їм втіха. Тато страшенно лякається усяких непевних поголосок: йому все здається, що про нього, або про його сем'ю будуть говорити не з достатнім поважанням.

Шах (сміється). Згода, згода, голубко. Але не до вподоби мені ці церемонії. Іполіт Миколаєвич почне зараз верзти усякі паскудства.

Дуся. Сьогодні навряд,—буде мабуть сердитий.

Шах. Чому так?

Дуся. Кажуть, посварились з Всеволодом через Ліну. Всеволод навіть поліз битись.

Шах. Фі, гидота. Дуся, серденько моє, з якою огидливістю я завжди буваю там. Коли-б я не знав, що тебе буду бачити там, ніколи нога моя не ступила-б туди...

Дуся. І тато хоче не ходить туди... боїться за євге-на...

Шах (бере її за руку). Чому ти наче смутна? ти не рада, зіронько?

Дуся. Ні, я дуже рада, що ти приїхав. Мені жалко Ольги, вона така бідолашна. Вона неначе не їхньої сем'ї. Не проходить, кажуть, того дня, щоб вона не плакала.

Шах. Ольга... гм... ну-да, сердешна. Вони дуже хижі для Ольги.

Леонид (входить при останніх словах). А, Матвій... Здрастуй!... Це ти про Ольгу?—Пропащий чоловік.

Дуся. Чому так?

Леонид. Вона зроду якась ненатуральна. В її вдачі все перемішалось: жадоба до життя і повне безсилля волі й розуму, жадоба веселощів, втіх до самозабуття і якась містична покірливість долі. А доля не дуже ша-иує бідну панночку. До того-ж іще родинні обставини.

Дуся. Невже нема ніякого виходу?

Леонид. Виходу?.. Хм... У неї є своя idée-fixe, здійснення котрої може на який час вигоїло-б її душевні болі. (До Шаха). Вона, брат, закохана в тебе.

Шах. Та що ти?

Леонид. Повірь.

Шах. Вона тобі говорила?

Леонид. Ні... не то щоб просто в вічі сказала; та, видно, вона й не хотіла, щоб хто знав про це, але я догадуюсь. А до того ще Іполіт Миколаевич з цінічною одвертістю дратує її безнадійним коханням. От іще типи. Вони наче навмисне взялись довести її до божевілля. Жалко дівчини, пропаде в проклятім гнізді. Та инакше воно й не може бути. Сем'я їх схожа з тим деревом, у котрого черви підточили корінь: попереду починає псуватись стара дупласта цівка, потім—одна гілка, найслаб-ша, друга, третя, аж поки настане край... Ну, скажіть, хіба я не правду казав тоді у їх про виродження?

Дуся. Мені здається, що ти дуже гостро їм одчиту-вав. Іполіт Миколаевич мабуть образився.

Леонид. Хто? Іполіт Миколвевич? Навряд, щоб його чим дошкулив... А от бідний Творогин не в жарт перелякався, коли Матвій одрізав, що

землю подарує селянам. (Сміються) Сердешний панок! він і без того закрутився у довгах, мов пташка в сільці, а ти, Матвіє, так необережно влучив в саме боляче місце. (Сміються).

Шах. Ти знаєш, Леониде, мені здалось, що він намірився женити мене на Ользі.

Дуся. Ну, що ти вигадуєш, Матвіє...

Шах. Ій-Богу. Якісь навтяки, заходи, переморгування.

Леонид. Чудний.

Дуся. Я певна в тім, що це без відома Олі.

Платон Платонович (входить). А, ви вже збіглись, голуб'ята? Добривечір! (Цілуються з Шахом). Чули про оказію у Гробачевського?

Шах. Чув, чув...

Платок Платонович. Чи вам це подобається?.. Ну, й народ! що-дня сварка, а це й до бійки дійшло. Треба буде євгена не пускать туди.

Леонид. Ти, Платоне, за євгена не бійся. Він стільки вже розумово розвився, що такі вчинки викликають в йому саму огидливість. Він вже тепера цурається тб-вариства з Сержем.

Платон Платонович. То нічого, а все-ж таки... Знаєш нашого діректора. А йому ще тільки год зосталось вчитись, треба пильнувати...

Горпина (входить). Пани Гробачевські.

Ліна (влітає в кімнату й на мить зупиняється). Фу, як урочисто! Добривечір! Здрастуй, Дуся, поздоровляю й бажаю всього найкращого!

(Входять один за другим всі Гробачевські, привітаються і поздоровляють Дусю з днем нарожденія. Горпина виходить).

Іполіт Миколаевич. Вітаю, панно, і щиро бажаю ти-сячів поклонників —та все з повними кешенями, хе-хе-хе... У наші часи це вельми "невредно".

Тетяна Михайлівна, (виходить з другої кімнати). Здрастуйте! (Привітається).

Іполіт Миколаевич. З імениницею вас!.. Вона у вас визирає сьогодні королевою,' хе-хе-хе! То-то Матвій Львович коло неї в'ється... Не диво, не диво, як би і я був не жонатий, враз посватався-б...

Ліна (ревниво). Буде вам... Матвіє Львовичу, ходімо в сад.

Шах. Дякую! Але я сьогодні кавалєр євД°ки Пла-тоновни.

Ліна. Фу, бридкий... Ну, Леонид Платонович буде моїм.

Леонид (сміється). О, умру од щастя!..

Іполіт Миколаевич. Отеє добре. А я-ж з ким?. Ні, мабуть прийдеться скоро одставку брати у жінок, хе-хе-хе...

Всеволод. Давно час треба й честь знати. Твою руку, Олю...

Іполіт Миколаввич. Мовчи, мовчи, дурашка.

Горнпна (вбігає, до Тетяни Михайловни). Закрутила морожене!

Тетина Михайлівна. Ну, й гаразд. Іди!

Іполіт Миколаввич (дивиться в слід Горпині і кривиться). Поганий-же у вас Платоне Платоновичу, смак, Уже-Богу... хе хе-хе! Де ви дістали таку кикимору?

(Серж регочеться).

Платонь Платонович. А ви завжди однаковий, Іпо-літе Миколаєвичу. (Озирається). Евгена немає?

Леонид. Нема, нема...

(Всі виходять зостаються тільки Тетяна Михайлівна та Вікторія Францовна).

Вікторія Францовна. Мороженицю з собою привезли, чи де позичили?

Тетяна Михайлівна. О, та у вас-же взяли, хіба ви не знаєте?

Вікторія Францовна. Не знаю. Мабуть Оля давала.

Тетяна Михайлівна. Чого це Оля ваша така бліда? лід очицями синє.

Вікторія Францовна. І не говоріть, серце... Ми з нею такі нещасні. (Виймає хустку й витирає очі). Бешкет за бешкетом майже що-дня. Сором людям у вічі дивитись... Іполит... Серж... А тут ще Ліна приїхала з Всеволодом. Учора я думала помру од страху та сорому.

Тетяна Михайлівна. Отеє, Боже мій! Що-ж вони, не миряться?

Вікторія Францовна. Де вам?.. Всеволод побачив у саду, як Іполіт цілував Ліну... Кинувся до його, трохи не задавив... Ліна розняла. А Оля

була з Всеволодом... Господи... (Плаче). її на руках внесли в кімнату, ледве очуняла.

Тетяна Михайлівна. Сердешна!

Викторія Францовна. Це ще не все... Вечером Серж пішов до кабінету за рушницею... там Оля... сидить, а в руці револьвер. Хотіла застрелитись, насилу одняв... Галас зкоївся на всі горниці. Збіглись всі, наймичка... лакей, робочі всі довідались... Боже, який сором... (Плаче). Сором який...

Тетяна Михайлівна. Бідна дитина!

Вікторія Францовна. З того часу ходить і ні до кого не забалакає... Все мовчить, все мовчить, все щось думає.

Тетяна Михайлівна. Ви-бїї гостить послали на який тиждень. Де-ж таки, хіба з такою чуйною вдачею можна жити між...

Вікторія Францовна; Та я й то думала. Не хоче, серце, не хоче. Каже: мені ліпше в домовину, ніж звідсіль поїхати. І що їй тут? не пригадаю. А хіба у нас можна спокійно жити? Коли не те, то друге... Ох, чує моє серце, що це добром не скінчиться...

Тетяна Михайлівна. Що ви, що ви!.. Вблагайте її поїхати звідсіль. Поїде, буде покійна, поправиться.

Вікторія Францовна. Ох-ох-ох... До вас можна в опочивальню, а то у мене певне очі червоні од сліз?..

Тетяна Михайлівна (веде її в другу кімнату). Можна, можна (Виходить назад.).

Творогин (входить). Нікого ніде не видно, хоч запали. Добривечір, шановная хозяюшко, поздоровляю з іменинницею. Де-ж ваші? А Гробачевських ще не було?

Тетяна Михайлівна. Ні, тут. Пішли в садок, а Вікторія Францовна в кімнаті, зараз вийде.

Творогин. Так, так...

Тетяна Михайлівна. А ви-ж—з дому, чи звідкіль їдете?

Творогин. Голубонько, і з якої речі Михайло Іванович сидів-би у свято вдома?. А якого... як-би вам сказать..; жениха я наглядів для іменинниці, —пальчики обсмокчеш, побий мене Бог!., хе-хе-хе...

Тетяна Михайлівна, (сміється). Хороший?

Творогин. Ви думаєте Творогин дарма їзде по гостях, час гає?.. Ні, помиляєтіесь, побий менд Бог, помиляєтесь.

Тетяна Михайлівна, (сміється). Спасибі, спасибі за турботи. Але ви трохи опізнились, Михайло Івановичу.

Творогин. Як-то опізнивсь?

Тетяня Михайлівна. Та так. У Дусі давно є жених.

Творогин. (здивований). От тобі й раз!.. Це скандал в благороднім семействі. А я-ж то із-за чого піклуюсь?.. Та ні, не вірю: цього не може бути. В цім ділі без Творогина не обійдеться, побий мене Бог! Про це вам кожний у повіті скаже.

Тетяна Михайлівна. А от же обійшлось (Сміється).

Творогин. Ні, ні... Тут і женихів... як-би вам сказать... поблизу немає гарних, побий мене Бог!

Тетяна Михайлівна. Як-то немає? А Шах, Матвій Львович? .

Творогин. Шах?.. Та що ви глузуєте?.. Шаха я мав хрещениці висватать. Хоч він чоловік і непевний... Хм... де-ж таки земельку хоче віддати му гирям... Ну, вже коли до вподоби,'то нічого не попишеш, Бог з ним.

Тетяна Михайлівна. Це для Олі?.. Знов ви опізнились...

Творогин. Ні, ні, жартуєте.

Тетяна Михайлівна. Нехай буде гречка... Горпино!

Горпина (вбігає). Чого, пані!

.Тетяна Михайлівна. Клич гостей до вечері.

Горпина. Зараз.. (Вийшла).

(Тетяна Михайлівна поправляє на столі).

Творогин. Трудно тепер гарного жениха знайти; Якісь мокрі кури, а не женихи. Раніш було все цоєцщ. Ин-ший шага щербатого за душею не має, зате-ж як під-круте вуса, як стукне закаблуками або брязне острогами,—орел, побий мене Бог! Зразу видно... як би вам сказать... видно, що дворянин. А теперішня молодь навіть од воєнщини тікає, як нечистий од ладану... Переводиться дворянство, побий мене Бог, переводиться. А цей ще "землю подарую",—га? Як вам подобається? Це зветься-дворянин...

. Тетяна Михайлівна. Признаться по правді, й мені це не до вподоб, и..

Творогин. Голубко!., та цього ніхто із статечних людей не ухвалить, побий мене Бог!..

(Входять Шах і Дуся)

Шах. Що—"побий мене Бог"?

Творогин (схоплюється з місця). Еге, нічого... (Да Дусі). Дивная, пишная! дозвольте померти у ваших ніг!.. Щиро вітаю...

Дуся. Спасибі, Махайло Івановичу!

(Один—за другим сходяться гості й свої. Вікторія Францовна виходить із опочивальні. Привітаються до Творогина).

Іполіт Миколаевич (до Творогина). А*а, і ти тут, старий селадоне!..

Творогин. Друзяко! де-ж Творогину й бути, коли не там де бенкетують? хе*хе-хе... Веселість;., як-би вам сказать... це мета мого життя.

Тетяна Михайлівна. Прошу, панове, до столу...

Іполіт Миколаевич. Після вечері "неврeДно*-б на човнах проїхатись, а?..

Творогин. О, божествен к о, побий; мене Бог! Таї щеіз піснею козацькою, антік! Що?.. Пам'ятаєш, Іполіте, як ми було у Київі катались на човнах? Об'яденіе, побий мене Бог! Розкотилов було затягуй: жВніз по мага-атуш-кє по Во-о-о-олгє". Хор підхопить і—тільки луна

відгукується по горах... Справжнії., як^бк важ сказат.. запорожці, побий мене Бог!1

(Шах і Леонид сміються).

Тетяна Михайлівна. Ви тут сідайте, Іполіте Мико-лаевичу, а ви тут, Вікторіє Францовно... Тривай, Платоне, там сядуть Матвій Львович та Дуся. (Ліна і Ольга переглядуються). Так, так... Ви, Ліно, отут... так... А де-ж євген?

Леонид. євген на березі рибу удить в очереті.

Тетяна Михайлівна. Горпино... чого-ж ти панича...

Платоиъ Платонович. Не треба, не треба (показує очима на Гробачевськогд)... нехай удить, і без його обійдеться. (Наливає гостям). Ти, брате, на тім боці налий. (Леонид наливає). Ну...

Іполіт Миколаввич (бере чарку). Дозвольте, панно, ще раз поздравити вас. Дай, Боже, сто літ цвісти отак, як ви зараз лишаєте!

Всі (до Дусі). За ваше здоров'я...

(П'ють і беруться до закуски). Дуся. Дякую, вельми дякую.

Творогин. А якого жениха я вам знайшов, панночко, —чорнобрового, як вам бажалось, хе-хе-хе... Повік Тво-рогина будете згадувати, побий мене Бог!

Дуся (сміється). Спасибі.

Платон Платонович. По одній шановні гостК не за-кусюють. (Наливає). Леониде, ти-ж там не лови гав. (Встає). Дозвольте, шановні гості слова.

Всі (закусюючи). Просимо, просимо.

Платон Платонович. Зараз стара моя посадила поруч Матвія Львовича і мою дорогую доню, Дусю. (Шах і Ліна усміхаються соромливо). Щоб нікому це не здавалось чудним, щоб і на-далі не виходило якого непорозуміння, дозвольте сповістить васъ, шановні панове, що Матвій і моя Дуся—жених і невіста. За ваше здоров'я, мої любії

Творогин (отетврШии). Це... як^би вамь сказать... (Дивиться на Ольгу). Пропала справа!

{Всі поздоровляють молодихь).

Іполітх Николаевич. Лепсько, їже Богу! Ура! Ура-а-а!..

Шах і Дуся. Щиро дякуємо, щиро дякуємо. (Дуся цілується з жінками).

Іполіт Миколаевич {наливає собі і піднімає чарку вгору). Гірко! гірко!..

(Щах і Дуся цілуються). Творогин Поздравляю, поздравляю! Ну й оказія!

Тетяна Михайлівна (сміється). Яка тамъ оказія?

Творогин. Побий мене Бог!.. Що?.. (До Шаха). Ну, брат, та й одурачив-же ти мене.

Шах Я? вас?

Творогин. Ти-ж, ти... побий мене Бог... Я... як-би вам

сказать... хотів висватать за тебе Саню Яворського... А?

підвіз візка... . ч

(Сміх).

Вікторія Францовна. А ти, Олю, чому-ж не поздравиш?

Ольга (наче прокидається) Я? га?.. А, зараз... (Встає, ледве пересовуючи ноги, підходить і цілує Луск)). Щи-рійш, ніж хто инший, бажаю, вам... бажаю щастя... Я, Дуся, знаю, що то щастя... Що, дивно?.. (Болізно усміхається). Я, певне, не зазнала його в своїм хмарнім житті на ,собі, не впивалась ним так, як ти зараз впиваєшся. Але все-ж таки—я його знаю... Увіч, мов ясновидющій, стояло воно мені перед очима—принадне, звабливе, осяяне променистим блиском, повне чарів, але недосяжне... Вгві сні, мов далекая зірка, мигтіло воно до мене, всміхалось своїми золотими віями. Але досить було одного руху, як воно щезало невідомо куди, зоставивши в серці-тихий-тихий, але болісний сум... (Луже хвилюється.)

Вікторія Францовна Олю, голубко!.. Серж. Що вона верзе?

Ольга. Тривайте, мамо... (До Лусі). Тепера я бачу його знову, бачу в твоїх очах, Дуся, від всієї твоєї істоти віє безмежним Щастям. Так... так воно й повинно бути. Воно, твоє, бери його, воно навіки твоє... Будь щаслива... і ви, Матвіє Львовичу! (Шйх мовчки кланяється. Ол^ьгй одходить до с$ога-фі€Ця.) — ?%

Платонъ Платонович (хоче розігнати враження, яке зробили слова Ольги). Ну, вип'ємо ще за здоров'я дорогих гостей.

Творогин Не журись, хрещенице, висватаю того, що мав висватать...

. Іполіт Миколаевич. По-козацькі, по-козацькі, Матвіє Львовичу... А? підхопити такую королівну... Ех, молодість!..

Ліна (до Ольги). Що з тобою? ти на себе не похожа.

Ольга. Нічого, нічого, мені якось млосно... Я вийду на повітря, посижу трохи. (Встає й виходить).

Тетяна Михайлівна. Що з Ольою?

Ліна Нічого. Вона така слаба. Вийшла на свіже повітря.

Іполіт Миколаевич Не звертайте уваги. Вона у нас

така дохла...От Ліна... (Глянувши на Всеволода). Не буду

не буду, дурашка... Тепера моя черга: давайте лишень я

наллю. (Наливає). Ліно, поможи... Так, дочко. Вип'єм-же,

панове, ще раз за щастя молодят, щоб доля їх не

спіткала... #

Платон Платонович. Щоб краще в світі жилося.

. Іполит Миколаевич. Та їм, певне, й зараз не погано? Адже-ж так, панно?.. Вип'єм, щоб жили' в згоді, тихо, мирно, наплодили дітей юрму...

Вікторія Францовна. Іполіте...

Іполіт Миколаевич. Чого там—Іполіте? Тепер можна... Щоб і старих не забували, шанували. Знаєте—тепер молоді? Он, у мене два. соколи, обоє ладні батька за горло зхопити...

•

Всеволод. Годі, тату...

Іполіт Миколаевич Роді, кажещ? Ну, годі. (До Дусі).

Ваше здоров'я, богине!.. Дуся. Пийте здорові.

(П'ють).

Ліна. І як хутко все склалося. Ще позавчора ми з Матвієм Львовичем гуляли у нас в саду.,. Я якось і кажу йому: чому ви не женитесь? А він одповідає: "Хто раз гляне на вас, пані, той ніколи не жениться".

Шах (спалахнувши). Ви помилились, Галіно Федоров-но. Позавчора я був у місті...

Іполіт Миколаевич. Хе-хе-хе... Хто раз гляне на тебе, той побіжить за тобою на край світа... Голубко! такі милощі дотепний вигадувати лиш Іполіт Миколаевич... То я казав... Хіба сьогочасна молодь здатна на лицарські вчинки? Ніколи! Вона суха, холодна, більш живе головою і навіть в коханні розмірковує. Серце— ж у неї зайвий додаток, що скоро цілком атрофується... Ось ми (показує на Творогина і на себе) хіба так кохали?...

Творогин. Що говорить, куди їм, побий мене Бог!

Іполіт Миколаевич. В такі часи ми жили самим серцем, почували себе в раю, вся істота наша оддавалась коханню до шаленства... І кохали-ж

нас за це жінки! Тепера так не кохають, а коли й кохають, то знов-же нас, бо замолодих нікого так покохати. Хіба неправду кажу?.. Он, Ліна,..

Всеволод. Знов своєї...

іполіт Миколаевич. Ось подивіться, люде добрі, який лицарь, хе-хе-хе! Стереже, їже-Богу, стереже... Ні, ти покохай і зроби так, щоб і тебе покохали... Та так, щоб не стояти на варті, як собака на .ланцюгу, щоб бути вартим любови своєї кралі... А то лякається...

Ліна. Мій тато теж балакає, як і ви.

Іппояіт. Миколаевич, О, твій тато був справжній лицарь...

Ліна. А веселились як?.. Раз у князя Ахмет-Ногайсько-го був бал. Тато тоді ще був нежонатий... Як раз танцювали мазурку. Коли це раптом одчиняються двери і тато влітає в залю верхи на коні: в'їхав і став, як вкопаний...

Леонид. Що ви? в бельетаж?

Ліна. Ого, ось тривайте... (Встає й розповідає, ма-

хаючи руками). Все ущухло, нарешті—грім оплесків.

Тато повертає коня і гордо виїзжає. Перед сходами кінь

став і подався назад. Тато остроги йому в боки, кінь—

скік, і вмить на вулиці... (Регіт).

Іполіт Миколаевич. М-да, всього було... Одиц раз, у Київі, на масниці... (до Ліни). Він не розказував?.. Забрали ми із цірку актьорок і

актьорів і—гайда за город. Тільки що виїхали в поле, зараз я одного актьора турнув із саней у сніг...

Творогин. Так, так, хе-х-хе!.. Другого я, третього Федір Петрович..,

Іполіт МиколаеЬнч. Хе-хе-хе. Тоді до Федора в око-номію. Отам було...

Всеволод. Уявляю собі...

Євген (вбігає, засапавшись, увесь мокрий, з його цівками збігає вода). Панна Ольга втопилась! Зараз витяг на беріг...

Леонид; Де?..

(Всі зхопились. Вікторія Францовна vnaAa, зомлівши).

Євген. Біля купальні.

Разом. І Тетяна Михайлівна. Ох, мені лихо! (Метушиться коло Віктори Францовни).

Дуся. А-ах! {Падає на грудп Шахові).

(Платонь Платонович, Леонид і Ліна вибігають).

Євген. Я в очереті рибу удив. Чую, щось по кладці дійшло до купальні і зразу шелеснуло в річку. Встромивши удлище в пісок, я висунувся з очерету. Дивлюсь,, поверх води біліє щось, чути, як захлинається. Я прожогом кинувся в воду і витяг її на беріг. Не знаю, жива, чи ні...

Серж. Однією дурепою менш буде...

Іполит Миколаевич (стиснув кулаки, несамовито)-Мовчи, гад!..

Творогин. От тобі й висватали!..

ЗАВІСА.